

Yliopistojen opiskelijavalintojen kehittäminen

Selvitysmiehen väliraportti

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:29

Sakari Ahola

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä.

Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar.

Yliopistojen opiskelijavalintojen kehittäminen

Selvitysmiehen väliraportti

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:29

Sakari Ahola

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö
Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto
Meritullinkatu 10, Helsinki
PL 29, 00023 Valtioneuvosto

<http://www.minedu.fi/julkaisut/index.html>
Yliopistopaino, Helsinki 2003

ISBN 952-442-676-5 (nid.)
ISBN 952-442-677-3 (PDF)
ISSN 1458-8102

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:29

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetusministeriö

Julkaisun päivämäärä
12.12.2003

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Sakari Ahola	Julkaisun laji Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä		
	Toimeksiantaja Opetusministeriö		
	Toimielimen asettamispvm 19.8.2003	Dnro 36/043/2003	
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Yliopistojen opiskelijavalintojen kehittäminen. Selvitysmiehen väliraportti			
Julkaisun osat Muistio			
Tiivistelmä Opetusministeriö asetti 19.8.2003 selvitysmiehen, jonka tehtävänä oli kartoittaa: <ul style="list-style-type: none">- mahdollisuudet ja vaihtoehdot kehittää yliopistojen opiskelijavalintoja luomalla yhteisvalintajärjestelmä tai muu hakijoiden, yliopistojen, koulutusalojen ja koko valintajärjestelmän kannalta soveltuva valintayhteistyömalli,- osana yhteistyömahdollisuuksien selvittämistä vertailla ulkomaisia valintajärjestelmiä kuten Ruotsin, Irlannin ja Alankomaiden järjestelmiä ja niistä saatuja kokemuksia sekä- tehdä vaihtoehtojen pohjalta ehdotus yhteisvalintajärjestelmän tai muun valintayhteistyömallin toteuttamiseksi. Toimeksiannon taustalla on tarve keventää ja tehostaa yliopistojen opiskelijavalintoja ja sitä kautta nopeuttaa uusien ylioppilaiden pääsyä koulutukseen. Selvityksessä etsitään keinoja päästä opetusministeriön asettamaan tavoitteeseen, jonka mukaan noin puolet opintonsa aloittaneista tulisi olla uusia ylioppilaita. Tässä väliraportissa tarkastellaan erityisesti ylioppilassuman sekä nuorten koulutukseen hakeutumisen perusproblematiikkaa, mikä on tärkeää ongelmien ja niiden syiden paikantamiseksi. Kansainvälisestä vertailusta nostetaan esiin niitä keskeisiä huomioita, jotka liittyvät opiskelijavalintojen perusmalleihin. Tulevan opiskelijavalintajärjestelmän perustaksi ehdotetaan valtakunnallista yhteishakua. Monet yksityiskohdat ja muut ehdotukset ovat vielä tässä vaiheessa alustavia. Esityksessä kuitenkin seurataan pääpiirteissään Korkeakoulujen arviointineuvoston yliopistojen opiskelijavalintojen arviointiraportissa esittämiä linjauksia ja toimenpiteitä, joita ovat esimerkiksi valintayhteistyön kehittäminen sekä valintojen keventäminen ja yksinkertaistaminen. Selvityksen keskeinen ehdotus on, että HAREK:in yhteyteen rakennetaan valtakunnallinen yliopistokoulutukset kattava yhteishakuorganisaatio, jonka oleellisena osana on sähköinen hakeminen. Yhdellä hakulomakkeella tulee olla mahdollisuus hakea useampia koulutuspaikkoja hakijan ilmaisemien preferenssien mukaisesti. Lähtökohhta on, että toimiva yhteishakujärjestelmä lisää myös halukkuutta laajempaan valintayhteistyöhön. Esitetty yhteishakujärjestelmä on pääinstrumentti tavoitteessa tehostaa koulutukseen pääsyä. Monet muut yksityiskohdat toimivat tai ovat määriteltävissä pitkälti sen ehdoilla.			
Avainsanat opiskelijavalinnat, yhteishaku, yliopistot			
Muut tiedot			
Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:29	ISSN 1458-8102	ISBN 952-442-676-5 (nid) 952-442-677-3 (PDF)	
Kokonaissivumäärä 42	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Yliopistopaino	Kustantaja Opetusministeriö		

Presentationsblad

Utgivare
Undervisningsministeriet

Utgivningsdatum
12.12.2003

Författare (uppgifter om organets namn, ordförande, sekreterare) Utredningsman Sakari Ahola	Typ av publication Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar		
	Uppdragsgivare Undervisningsministeriet		
	Datum för tillsättande av organet 19.8.2003	Dnr 36/043/2003	
Publikation (även den finska titeln) Utveckling av antagningen till universiteten. Utredningsmannens mellanrapport (Yliopistojen opiskelijavalintojen kehittäminen. Selvitysmiehen väliraportti)			
Publikationens delar Promemoria			
Sammandrag Undervisningsministeriet tillsatte 19.8.2003 en utredningsman med uppgift att <ul style="list-style-type: none">- kartlägga möjligheter och alternativ när det gäller att utveckla antagningen till universiteten genom att skapa ett system för gemensam antagning eller någon annan samarbetsmodell för antagning som är lämplig ur de sökandes, universitetens, utbildningsområdenas och hela antagningssystemets synvinkel,- som ett led i utredningen av samarbetsmöjligheterna jämföra antagningssystemen utomlands, bl.a. i Sverige, Irland och Holland och erfarenheterna där, samt- utgående från olika alternativ lägga fram ett förslag till genomförande av ett system för gemensam antagning eller någon annan samarbetsmodell för antagning. Uppdraget har aktualiserats av ett behov att förenkla och effektivisera antagningen till universiteten och den vägen påskynda de nya studenternas tillträde till utbildning. I utredningen kartläggs olika sätt att uppnå det av undervisningsministeriet angivna målet, enligt vilket ca hälften av dem som inleder studierna skall vara nya studenter. I denna mellanrapport granskas särskilt studentanhopningen samt den grundläggande problematiken när det gäller de ungas benägenhet att söka till utbildning, vilket är viktigt för att man skall kunna lokalisera problemen och deras orsaker. I den internationella jämförelsen lyfts sådana centrala observationer fram som hänför sig till de grundläggande modellerna för antagningen. Det föreslås att en riksomfattande gemensam ansökan skall utgöra grunden för det kommande antagningssystemet. Många detaljer och andra förslag är ännu i detta skede preliminära. I förslaget följs dock i huvuddrag de riktlinjer och åtgärder som framförts av Rådet för utvärdering av högskolorna i dess utvärderingsrapport om antagningen till universiteten. Exempel på sådana är utveckling av samarbetet vid antagning samt förenkling av antagningen. Ett centralt förslag i utredningen är att det i samband med HAREK byggs en riksomfattande organisation för gemensam ansökan som täcker all universitetsutbildning. Elektronisk ansökan utgör en väsentlig del av den. Det skall vara möjligt att med en ansökningsblankett söka till flera utbildningsplatser enligt de preferenser den sökande angivit. Utgångspunkten är att ett fungerande system för gemensam ansökan också ökar beredvilligheten att bedriva antagningssamarbete i större omfattning. Det föreslagna systemet för gemensam ansökan utgör det huvudsakliga instrumentet i strävan att effektivisera tillträdet till utbildning. Många av de andra detaljerna fungerar eller definieras i stor utsträckning på dess villkor.			
Nyckelord antagning av studerande, gemensam ansökan, universitet			
Övriga uppgifter			
Seriens namn och nummer Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2003:29	ISSN 1458-8102	ISBN 952-442-676-5 (htf) 952-442-677-3 (PDF)	
Sidoantal 42	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Universitetstrycket		Förlag Undervisningsministeriet	

Saatteeksi

Opetusministeriö kutsui allekirjoittaneen selvitysmieheksi koskien yliopistojen opiskelijavain-
lintojen kehittämistä kirjeellään 19.8.2003. Varsinainen selvitystyö pääsi käyntiin syyskuun
aikana, joten aikataulu on ollut varsin kireä. Käsillä olevan väliraportin tuli valmistua marras-
kuun loppuun mennessä.

Selvitysmiehen apuna on ollut ohjausryhmä sekä opetusministeriön erikseen myöntämällä
määrärahalla sihteeri. Sihteerinä on toiminut valt. yo Kimmo Tukiainen, joka on osallistunut
selvityksessä käytettyjen aineistojen hankintaan ja käsittelyyn. Ohjausryhmä on ehtinyt ko-
koontua kahdesti. Molemmista on ollut suurta apua tämän väliraportin valmistumista ajatel-
len. Kiitos myös niille monille muille tahoille ja henkilöille, jotka ovat auttaneet selvitysmies-
tä vaativassa tehtävässään.

Turussa 28.11.2003

Sakari Ahola

Sisältö

1	<u>Johdanto</u>	7
2	<u>Hajautettu vai keskitetty - hakujärjestelmien perusproblematiikkaa</u>	10
3	<u>Ylioppilassuma ja nuorten koulutukseen hakeutumisen ongelmat</u>	13
4	<u>Valintayhteistyön nykytila ja arviointiryhmän esitykset</u>	21
5	<u>Maavertailun lähtökohdat</u>	25
6	<u>Uusien ylioppilaiden määrittelyn ongelma</u>	33
7	<u>Selvitysmiehen ehdotukset</u>	38
	7.1 Tuleva valintajärjestelmä	38
	7.2 Uusien ylioppilaiden ja muiden ensimmäistä koulutuspaikkaansa hakevien aseman parantaminen	38
	7.3 Valintojen keventäminen ja valintayhteistyön lisääminen	39
	7.4 Valintojen arviointi	40
	7.5 Ajoituskysymykset	40

1 Johdanto

Toimeksiantonsa mukaan selvitysmiehen tulee raportoida opetusministeriölle selvitystyön alustavista tuloksista 28.11.2003 mennessä. Matkan varrella on käynyt ilmeiseksi, että "alus-tavat tulokset" halutaan tulkita jo melko pitkälle meneväksi esitykseksi tulevan valintamallin perusratkaisuista. Niin ikään on tarvetta päättää esimerkiksi uusien ylioppilaitten määritte-lystä, koska ministeriö on jo tehnyt tähän liittyviä ratkaisuja tulosneuvotteluissa sekä KESU-luonnoksessa. Tähän liittyy myöskin se, että jo hallitusohjelman tasolla on sitouduttu uusien ylioppilaitten "kiintiöön", eli on tarve nopeuttaa uusien opiskelijoiden sisääntuloa.

Toimeksiantonsa mukaan selvitysmiehen tulee kartoittaa:

- mahdollisuudet ja vaihtoehdot kehittää yliopistojen opiskelijavalintoja luomalla yhteisvalintajärjestelmä tai muu hakijoiden, yliopistojen, koulutusalojen ja koko valintajärjestelmän kannalta soveltuva valintayhteistyömalli,
- osana yhteistyömahdollisuuksien selvittämistä vertailla ulkomaisia valintajärjestelmiä kuten Ruotsin, Irlannin ja Alankomaiden järjestelmiä ja niistä saatuja kokemuksia sekä
- tehdä vaihtoehtojen pohjalta ehdotus yhteisvalintajärjestelmän tai muun valintayhteistyömallin toteuttamiseksi.

Ensimmäisen kohdan ja siihen liittyvän työn lähtökohtana voidaan pitää ennen kaikkea KKA:n opiskelijavalintojen arvioinnin tuloksia ja suosituksia (Sajavaara et al. 2002). Näitä tukevat yliopistojen omat strategiaselvitykset, jotka opetusministeriö on pyytänyt vuoden loppuun mennessä. Tähän mennessä käytettävissä ovat olleet Helsingin yliopiston ja Åbo Akademin omien työryhmien selvitykset sekä Jyväskylän yliopiston selvitysmiehen muistio. Lisäksi selvitysmies on keskustellut eri yliopistojen ja alojen edustajien kanssa meneillään olevasta kehittämistyöstä.

Selvitysmies pitää oman työnsä lähtökohtana erityisesti suomalaisen järjestelmän toimin-nan arviointia suhteessa kakkoskohdassa mainittuihin kansainvälisiin vertailuihin. Koska selvityksen tavoite on formuloitu niinkin pitkälle menevää muutosta ennakoivaan muotoon, kuin mitä käsite *yhteisvalintajärjestelmä* antaa odottaa, onkin syytä tarkastella huolellisesti yhteisvalintaa käyttävien maiden tilannetta. Esimerkiksi Ruotsissa, jossa valintajärjestelmä on hyvin integroitu, on pitkälti samantyyppisiä ongelmia kuin meillä. Niitä on asetettu selvitys-mies pohtimaan. Irlannissa opiskelijavalintojen uudistamista pohti 1990-luvun lopulla laaja-pohjainen komitea, joka päätyi esittämään vain hyvin pieniä muutoksia, koska ongelmiin ei

näyttänyt löytyvän parempiakaan ratkaisuja. Alankomaiden tilanne on puolestaan sikäli aivan erilainen, että siellä pääosa korkeakouluopiskelijoista on edelleen vapaan sisäänpääsyn piirissä.

Korkeakoulujen opiskelijavalintojen uudistaminen on ollut opetusministeriön asialistalla jo pitkään. Valintayhteistyön lisäämistä on ajettu eri syistä. Samalla on kuitenkin tehty politiikkaa, joka on osaltaan johtanut nykyisiin ongelmiin, joista suurin on ns. ylioppilassuma. Vaikka valintayhteistyötä onkin vuosien varrella kehkeytynyt, on nykytilanne vallinnut jo varsin pitkään. Yhteistyökuviot ovat kuitenkin kaiken aikaa jonkin verran eläneet. Jossain yhteistyö on purkautunut, jossain kehittynyt edelleen.

Vaikka yliopistojen taholta halua muutokseen tällä kertaa näyttäisikin olevan aiempaa enemmän – ainakin julkilausumien tasolla – näyttää kuitenkin siltä, että asemat ovat varsin vakiintuneet. Vuosien varrella esitetyille muutoksille löytyy yleensä helpommin vasta-argumentteja kuin hyviä puolia. Vaikka yliopistot sympatiseeraavatkin tiettyjä hallitusohjelman ja opetusministeriön tavoitteita, pitävät ne edelleen vahvasti kiinni siitä, että opiskelijavalinnat kuuluvat yliopistojen autonomian piiriin.

Myöskään selvitysmies ei tule esittämään, että yliopistolakia olisi syytä tältä osin muuttaa, vaan rakentaa opiskelijavalintojen kehittämistä koskevat ehdotuksensa yliopistojen ja opetusministeriön kehittyvän dialogin varaan. Kutsun mallia alustavasti *yhteishausta yhteisvalintaan*-malliksi. Tältä osin ollaan siis tavallaan sillä tiellä, jonka selvitysmies Halonen avasi vuonna 1994 ehdottamalla sellaiseen valtakunnalliseen yhteishakuun siirtymistä, jossa hakeminen useampaan koulutuspaikkaan olisi mahdollista (Halonen 1994, 38). Näin pitkälle menevä uudistus ei tuolloin toteutunut, mutta selvitysmies Jussilan (1996) ehdotuksessa se konkretisoitui valtakunnalliseksi hakijarekisteriksi, joka on sitten HAREK:in muodossa toteutunut. Myös KKA:n arviointiryhmä kehotti selvittämään sähköisen yhteishakujärjestelmän rakentamisen mahdollisuutta. Sama esitys sisältyy myös Jyväskylän selvitysmiehen raporttiin. Tältä osin oma esitykseni lähtee siis niistä mahdollisuuksista, joita tällainen yhteishakujärjestelmä loisi tiellä pidemmälle menevään hakuyhteistyöhön.

Halosen esityksiin sisältyi myös kohta ammattikorkeakoulujen yhteishausta. Vaikka korkeakoulut ja ammattikorkeakoulut mainitaan samassa lauseessa, tuskinpa Halonen tuolloin vielä visioi sekä yliopistot että ammattikorkeakoulut kattavaa yhteishakujärjestelmää. Tällainenkin keskustelu on kuitenkin tullut nyt sekä mahdolliseksi että ajankohtaiseksi, kun parhaillaan suunnitellaan kaksivaiheiseen tutkintojärjestelmään siirtymistä. Marssijärjestyksen vain pitäisi olla sellainen, että ensin mietitään ja suunnitellaan uusi tutkintojärjestelmä sekä tehdään tältä osin yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tutkintojen suhteita koskevat ratkaisut ja vasta sen jälkeen aletaan pohtia opiskelijavalintakysymyksiä. Tällä hetkellä korkeakoulupolitiikassa edetään yhtä aikaa aivan liian monella rintamalla ja kokonaisuuden koordinaatio on heikkoa. On vaara, että uudistukset lyövät toisiaan korville.

Opiskelijavalintojen taustalla olevat ongelmat, nuorten koulutukseen hakeutuminen, ylioppilassuma jne. ovat mitä suurimmassa määrin koko korkeakoululaitoksen yhteinen ongelma. Tästä syystä esityksen lähtökohtina ovat yhtäältä nykytila, joka vastaa valintayhteistyön lisäämisen ja valintojen keventämisen "pienten askelten" politiikkaa, sekä toisaalta sellainen ideaalityyppi, jossa koko korkeakoulutuksen kentän kattava kandidaattikoulutus on yksinkertaisen, pääosin lukio- ja ylioppilaskoemenestykseen perustuvan yhteisvalinnan piirissä.

Ehdotuksessa vakavasti pohdittava "välimuoto", yliopistojen yhteishakujärjestelmä, nojautuu seuraaviin periaatteisiin:

- Esimerkiksi HAREK:in kautta hoidettava yhteishaku on mahdollista toteuttaa riippumatta siitä, mitä valintayhteistyössä taikka erilaisissa pääsykoemalleissa tulee jatkossa tapahtumaan. Toimiva yhteishakujärjestelmä lisää kuitenkin mahdollisuuksia pidemmälle

menevään valintayhteistyöhön ryhtymiseksi.

- Yhteishakujärjestelmä mahdollistaa sähköisen hakemisen ja sähköinen (atk-pohjainen) hakusysteemi monien hakemisen päällekkäisyyksiin ym. seikkoihin liittyvien ongelmien kontrolloinnin ja minimoinnin.
- Yhteishakujärjestelmään mukaan tulon ja edelleen valintayhteistyöhön ryhtymisen pitää olla yliopistoille ja koulutusyksiköille selvästi edullista. Opetusministeriön pitää siis tuoda uuteen järjestelmään porkkanoita kepin heiluttamisen sijaan.

Käsittelen tässä väliraportissa erityisesti ylioppilassumaa sekä nuorten koulutukseen hakeutumisen perusproblematiikkaa. Tämä on tärkeää ongelmien ja niiden syiden paikantamiseksi. Lisäksi nostan kansainvälisestä vertailusta esiin lähinnä joitain keskeisiä huomioita, jotka liittyvät opiskelijavalintojen "suuriin linjoihin". Tulee kuitenkin pitää mielessä, että opiskelijavalinnat ovat mitä suurimmassa määrin koulutusalaakohtainen kysymys, johon mitkään yhtenäiset mallit eivät sovi. Tästä on hyvänä osoituksena se, että kaikkialla esimerkiksi taidealat ovat saaneet aina soveltaa aivan omaa valintapolitiikkaansa. Koska opiskelijavalintaselvityksen aikataulu on ollut erittäin kireä, teen tässä vaiheessa konkreettisia esityksiä vain tietyistä keskeisistä kohdista. Monet pienemmät yksityiskohdat jäävät myöhemmin hiottaviksi. Tältä osin pyrin kuitenkin kommentoimaan KKA:n arviointiryhmän raportissaan tekemiä esityksiä.

2 Hajautettu vai keskitetty – hakujärjestelmien perusproblematiikkaa

Suomessa opiskelijavalinta-asiat kuuluvat perinteisesti yliopistojen autonomian piiriin. Koulutusyksiköt ovat voineet päättää varsin vapaasti opiskelijavalinnastaan, ja hakusysteemi onkin muodostunut erittäin hajautetuksi. Korkeakoulutuksen massoitumisen ja *numerus clausuksen* käyttöönoton myötä sekä tiettyjen koulutusalojen erityistarpeista johtuen on myös kehitelty erilaisia hakuyhteistyön ja yhteishaun muotoja. Kokemus on osoittanut – aina silloin kun korkeakouluja on syystä tai toisesta patistettu yhteistyöhön opiskelijavalinnoissaan – että yhteistyö sujuu luonnikkaammin eräillä koulutusaloilla, mutta toisille se on ollut pikemminkin punainen vaate.

Opiskelijavalinnat järjestetään vaihtelevasti tiedekunnittain, koulutusohjelmittain, tutkinnoittain tai pääaineittain. Vuosittainen hakuruljanssi on melkoinen, sillä valintayksiköitä on kaikkiaan jo noin 540 (Sajavaara et al. 2002, 20). Kattavin yhteisvalintakuvio on teknistieteellisellä koulutusallalla. Valintojen nykytilasta lisää luvussa 4.

Opiskelijavalintojen ja myös niihin liittyvien ongelmien juuret ovat siis pitkälti korkeakoulutuksen massoitumisessa. Ylioppilastulvan edetessä jouduttiin aluksi soveltamaan *numerus claususta* ja kehittelemään sittemmin erilaisia karsintamenetelmiä, valintakokeita ja soveltuvuustestejä. Sama koulutusekspansioon kiinnittyvä kehityskaari on havaittavissa myös muissa maissa. Ylioppilaiden vapaan sisään kirjoittautumisen eliittiyliopistosta on siirrytty hajautettuun, sektoroituun ja moni-ilmeiseen "multiversityyn" (Kerr 1982), jossa hakusysteemejä on jouduttu eri tavoin keskittämään vaikka samalla yliopistojen perinteinen autonomia oppilasvalinnassaan on haluttu säilyttää. Myös maailman eliittiyliopistot joutuvat tasapainoilemaan autonomisen eliittivalinnan ja erilaisista tasa-arvotavoitteista kumpuavien valintaratkaisujen välimaastossa (esim. Brandell & Kim 2000, 41–44).

Opiskelijavalintojen kehitysvaiheet nivoutuvat paitsi korkeakoulutuksen myös koko koulutusjärjestelmän yleisiin muutoksiin. Eliittiyliopiston oloissa vahvasti valikoiva lukio ja ylioppilastutkinto avasivat yliopiston portit. Paisuva ylioppilastulva ja yliopisto-opintojen suosio johtivat sitten 1960-luvulle tultaessa valintamenettelyn käyttöönottoon kaikilla aloilla (Ahola 1995, 77–78).

1970-luvun korkeakoulupoliittista ilmastoa luonnehtivat FYTT-mietinnön laajat filosofiset pohdiskelut ja sittemmin tutkinnonuudistuksen yhteydessä ruoditut valintojen tekniset ja sisällölliset kysymykset. Keskiasteen uudistus puolestaan johti niveltämiskysymysten ja

korkeakoulukelpoisuuden tarkasteluun. 1980-luvulla tapetille nousivat massoittuneen korkeakoulutuksen oppilasvirtojen ohjauspulmat. Esimerkiksi asiaa pohtinut ylioppilasumatyöryhmä esitti, että korkeakoulujen ja ammatillisten oppilaitosten valinnat tulisi integroida paremmin keskenään (OPM 1988). Samoihin aikoihin istuneen korkeakoulujen opiskelijavalintatoimikunnan mielestä valintajärjestelmää tulisi kehittää mm. niin, että se ottaisi huomioon hakijan kyvyt ja taipumukset ja lisäksi "motivaation suunnassa tapahtuvaa hakeutumista" (Kom. 1986:8). Tällainen formulointi ei ollut ainakaan omiaan vähentämään kasvavaa pääsykokeiden kehittelyntä, jota pönkittämään oli syntynyt oma kasvatus- ja psykologiatieteen ympärille muodostunut asiantuntijoiden ammattikunta.

Nykykeskustelun taustalla on 1990-luvulla tapahtunut korkeakoulupolitiikan suunnanmuutos ja erityisesti sitä leimanneet arviointi-, ohjaus- ja tehostamispyrkimykset. Ammattikorkeakoulujen perustaminen puolestaan ajankohtaisti kysymyksen jonkinlaisesta koko korkeakoulutuksen kentän kattavasta teknisestä yhteishausta (Ahola & Nurmi 1998, 146).

Opinto-oikeus- ja koulutuspaikkakysymyksiä selviteltyt Matti Halonen ehdotti vuoden 1994 raportissaan valtakunnalliseen yhteishakuun siirtymistä ja samalla valintamenettelyjen keventämistä ja joustavoittamista. Yliopistot kuitenkin vastustivat tuolloin yhteishakuajatusta varsin yksituumaisesti, ja Matti Jussila suositti omassa selvityksessään vain yliopistot kattavan hakijarekisterin perustamista – tosin Jussilan esityksiin sisältyi myös erilaisten yhteishaku- ja yhteisvalintakokeilujen käynnistäminen (Halonen 1994; Jussila 1996). Tältä ajalta periytyvät myös tavoitteet parantaa ylioppilassumassa pyörivien ensimmäistä jatkokoulutuspaikkaansa hakevien nuorten asemaa opiskelijavalinnoissa. Tällaisia tavoitteita otettiin myös ensimmäisiin tulossopimuksiin. Asia kuitenkin hautautui, kun korkeakoulupolitiikan kentälle tuli uusia, mielenkiintoisempia ja tärkeämpiä asioita.

Hakijarekisterin toivottiin selkeyttävän ja yksinkertaistavan lähinnä valintaprosessin hallinnointia sekä tehostavan niukkojen korkeakoulupaikkojen allokointia erityisesti karsimalla mahdollisuuden useampien koulutuspaikkojen samanaikaiseen vastaanottamiseen. Tuon ajan keskustelussa oli kovasti esillä se ongelma, että hajautetussa järjestelmässä liian moni sai useampia koulutuspaikkoja, kun samalla suuri osa hakijoista jäi kokonaan koulutuksen ulkopuolelle.

Mallia uudistuksille on aina haettu muiden maiden valintajärjestelmien vertailulla, mikä kuluu oleellisena osana myös tämän selvitysmiehen tehtävänasetteluun. Eri maiden korkeakoulujen opiskelijavalinnat eivät perusmalliltaan poikkea suuresti toisistaan vaikka toteutustavat ovatkin moninaiset ja juuri niin monimutkaiset, kuin satasivuisia hakuoppaita selailevasta pyrkijästä näyttävätkin. Autonomisen eliittiyliopiston historia näyttäytyy ylioppilaaksi pääsyyn kiinnittyvänä yleisenä korkeakoulukelpoisuutena. Sen lisäksi on määritelty erityisiä ja vaihtoehtoisia kelpoisuusehtoja, jotka liittyvät korkeakoulutuksen massoittumiseen, yleisiin koulutuksen lisäämispyrkimyksiin ja tasa-arvotavoitteisiin sekä alakohtaisiin erityistarpeisiin (esim. SOU 1995:71). Se taas, minkälaisia valintajärjestelmiä sovelletaan, riippuu ennen kaikkea korkeakoulutuksen massoittumisen asteesta ja sektorijaoista, koulusalojen keskinäisuhteista sekä tähän liittyen kysynnän ja tarjonnan kohtaamisesta, sekä toisen asteen koulutuksen rakenteesta.

Suomi poikkeaa siis monista muista maista lähinnä siinä, että meillä on varsin kattavat ja hajautetut valintakokeet eikä – siitä osittain johtuen – toistaiseksi yhtenäistä valintaorganisaatiota. Jos kuitenkin tarkastellaan korkeakouluihin pääsyä, havaitaan, että eri maiden yhteinen todellisuus on lähempänä vanhaa hierarkkista systeemiä kuin ideaalista "multiversityä": parhaat korkeakoulupaikat menevät parhaiten menestyneille ylioppilaille, jotka puolestaan tulevat yleensä hyvin toimeentulevista korkean kulttuuripääoman perheistä (esim. Ahola & Nurmi 1995; Kim 1998).

Opiskelijavalintoihin kohdistuvat valtiovallan, yliopistojen ja opiskelijoiden intressit eivät

osu kovinkaan hyvin yhteen – tähän kiinnitti erityistä huomiota jo selvitysmies Jussila (1996). Massakorkeakoulun rakennusvaiheessa valtion keskeinen tavoite oli oppilasvirtojen ohjaaminen ja korkeakoulutuksen hallittu lisääminen. Tasa-arvoa tavoittelevalla koulutuspolitiikalla haluttiin kansakunnan lahjakkuusreservit käyttöön, ja varsinainen oppilasvalinta voitiin jättää korkeakoulujen huoleksi. Pääsykokeiden lisääntyessä karsinnan legitimiä tuli kuitenkin yhä tärkeämmäksi. Samalla paisuvaa ylioppilastulvaa yritettiin ohjata aluksi uudistettuun keskiasteen uomaan ja myöhemmin ammattikorkeakouluihin.

Kun kasvu vuosikymmenen vaihteessa kääntyi lamaksi ja leikkauksiksi, keskiöön nousi resurssien käytön tehostaminen ja koko korkeakoulutuksen yhteiskunnallinen relevanssi. Säädellystä autonomiasta siirryttiin tulosohjattuun autonomiaan ja opiskelijavalintoja ajatellen aloituspaikkojen kontrollista tutkintomäärien kontrolliin. Myös opiskelijavalinnat ovat nyt kohde, josta voitaisiin ja pitäisi säästää.

Korkeakoulujen perusintressi on varsinaisen karsinnan lisäksi tietysti aina ollut hyvän ja oikeanlaisen opiskelija-aineksen saaminen. Kun tutkimukset yleensä osoittavat, että koulumenestys ei juurikaan vaikuta yliopisto-opinnoissa pärjäämiseen, ja valintakokeidenkin osalta tulokset ovat vähäisiä ja hajanaisia (esim. Klemola 1989; Lindblom-Ylänne et al. 1992; Hakoniemi 1995; Silvennoinen et al. 1991), on valintakriteereiden karsinta ja valintojen keventäminen osoittautunut hankalaksi. Samaan aikaan kun pitäisi keventää, on innovoitu esimerkiksi aineistokokeen tapaisia uusia koemuotoja.

Korkeakoulupolitiikan muutokseen liittyvän markkinoistamisen myötä puhtaasti teknisen karsinnan ohelle on tullut opiskelijoista kilpailu, jota ammattikorkeakoulujen perustaminen on vain kiihdyttänyt. Oppilasvalinnalle on tullut aivan uusi "mediafunktio": valintakokeilla ja niiden lisääntyvällä mainonnalla luodaan mielikuvaa vaativasta korkeakoulusta ja laadukkaasta opetuksesta. "Valintakoe on viesti", kuten Tampereen yliopistossa tehty viestinnän alan valintojen kehittämistä koskeva selvitys asiansa otsikoi (Kotilainen & Ruoho 2003). Onnistuneen opiskelijavalinnan merkitys kasvaa entisestään, kun opiskelijoiden tulisi pisteitä tuottaakseen myös valmistua.

Myös opiskelijoiden intressit ovat omiaan paisuttamaan koevalintaa. Pelkkää todistusvalintaa pidetään epäoikeudenmukaisena. Jokaisen pitäisi valintakokeessa päästä osoittamaan ne omat parhaat puolensa sekä tietonsa ja taitonsa. Tälläkin saralla hyväosaisuus kasautuu, sillä esimerkiksi erilaisia preppauskursseja hyödyntävät eniten ne, jotka muutoinkin todennäköisesti pääsisivät haluamaansa koulutukseen (Ahola & Kokko 2000).

Tällä hetkellä varsin vahvoilla näyttää olevan valtion ja hallituksen näkökulma, jossa korkeakoulutuksen tehostamisvaatimukset opiskelijavalintakysymyksiin liittyvät laajempiin – jopa Euroopan laajuisiin – talous- ja työllisyyspoliittisiin kysymyksiin. Tämä on sitä niin kutsuttua "nopeasti sisään – nopeasti ulos" -politiikkaa. Tarkoitus on saattaa nuoret peruskoulutuksen jälkeen viiveettä "oikeisiin" koulutusuomiinsa ja edelleen sujuvasti ja mahdollisimman nopeasti työmarkkinoille (ks. Työllisyystyöryhmän ... 2003). Vaakakupissa on samantapainen argumentaatio, mitä käytettiin, kun yhden opiskelupaikan säännön legitimitetistä aikoinaan keskusteltiin. Koulutusuransa alussa olevan nuoren ylioppilaan kannalta on varmaankin epäoikeudenmukaista, että hän joutuu jonottamaan koulutuspaikkaansa jopa vuosia, kun ohi menevät koulutuskilvassa harjaantuneet vanhat konkarit, opiskelupaikan vaihtajat tai jo jonkin korkeakoulututkinnon suorittaneet.

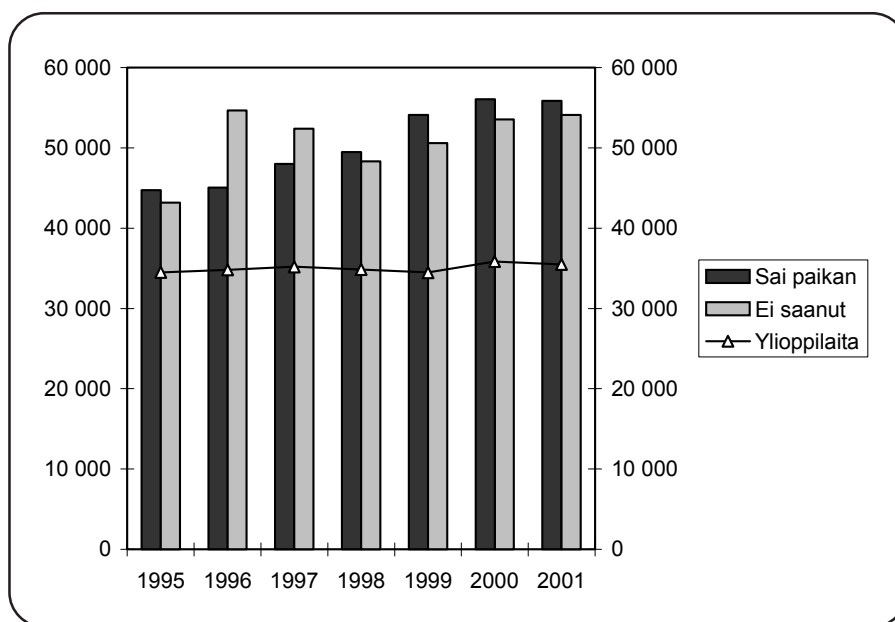
Tuoreiden ylioppilaiden asemaa voidaan varmaan parantaa monin jo aiemmista selvityksistä tutuin keinoin. Koulutuskisa on kuitenkin aina siinä mielessä nollasummapeliiä, että kun jollekin annetaan, pitää toiselta ottaa pois. Niinpä on syytä vakavasti tarkastella myös laajemman kokonaisremontin mahdollisuutta, selvitysmies Jussilan aikoinaan pohtimaa mutta hylkäämää "suurten muutosten strategiaa".

3 Ylioppilassuma ja nuorten koulutukseen hakeutumisen ongelmat

Vuonna 2001 ylioppilastutkinnon suorittaneita oli 35 500. Heistä ainoastaan 19 prosenttia pääsi välittömästi yliopistokoulutukseen. Ammattikorkeakoulutukseen sijoittui 12 prosenttia ja ammatilliseen koulutukseen nelisen prosenttia. Peräti 64 prosenttia ei jatkanut opiskeluaan välittömästi. Näihin lukeutuu myös se neljännes, joka ei lainkaan hakenut koulutukseen ylioppilasvuonna (Tilastokeskus 2002).

Tarkastelen tässä luvussa ylioppilassumaa sekä nuorten koulutukseen hakeutumisen yleistä problematiikkaa. Nuoria abiturientteja koskevat tiedot perustuvat RUSE:ssa meneillään olevaan Abiturientista opiskelijaksi -seurantatutkimukseen (ks. Garam & Ahola 2001). Lisäksi selvitysmiehen käytössä on ollut KKA:n hakijakyselyn aineisto, josta on tarkasteltu erityisesti uusien, ensisijaiseen koulutusvaihtoehtoonsa hakemassa olleitten ylioppilaitten tilannetta (ks. Sajavaara et al. 2002).

Joistain arvioista huolimatta (esim. Lampinen 2001; vrt. Ahola 2002) ylioppilassuma näyttää sitkeästi pysyvän. Tällä hetkellä tilanne on se, että joka vuosi koulutuspaikkoja on hakemassa noin kolmen ylioppilasikäluokan suuruinen joukko, joista noin puolet onnistuu saamaan koulutuspaikan toisen puoliskon jäädessä ylioppilassumaan odottamaan yrittääkseen taas seuraavana vuonna uudestaan (kuvio 1). Vaikka korkeakoulutuksesta on ammattikorkeakoulujen vakiintumisen myötä tulossa koulutusväylä kohta jo 70 prosentille ikäluokasta, kohtaavat koulutukseen hakeutuvat nuoret edelleen kovan kilpailun halutuimmista koulutuspaikoista. Ensisijaisesti tavoiteltuun opiskelupaikkaan pääseminen saattaa vaatia useita yrityksiä, valmennuskurssien käyntiä ja taktikointia. Tästä huolimatta osa joutuu lopulta luopumaan ensisijaisesta koulutustavoitteestaan.

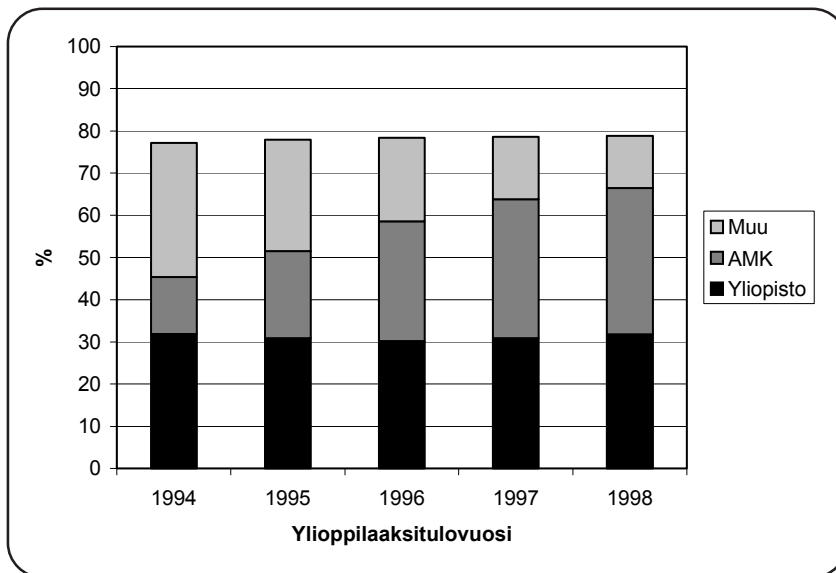

Kuvio 1. Koulutukseen hakeneet ylioppilaat 1995–2001 sekä uusien ylioppilaiden määrä
(Lähde: Tilastokeskus 2002)

Ylioppilassuma kasvaa, kun suurin osa vuosittain koulutuspaikatta jääneistä hakee seuraavana vuonna uudestaan, ja mukaan tulevat lisäksi koulutuspaikan vaihtajat sekä muut koulutusmarkkina-asemaansa kohentamaan pyrkivät hakijat. Noin kolmanneksella vuotuisista hakijoita onkin taustallaan jokin tutkinto. Vanhojen ylioppilaiden osuus hakijoista on kaiken aikaa kasvanut. Yli viisi vuotta tutkintonsa suorittaneita ylioppilashakijoita oli vuonna 1996 joka neljäs. Vuonna 2001 heidän osuutensa oli jo kolmannes (Tilastokeskus 1997:5;2002:8) Ammattikorkeakoulujen tulo ei purkanut ylioppilassumaa jo siitäkään syystä, että koulutusjärjestelmän uudistuksen myötä koulutuspaikkojen kokonaismäärä ei oleellisesti lisääntynyt – vanhat opistopaikat vain muuttuivat ammattikorkeakoulupaikoiksi. Tämä näkyy hyvin seuraavassa kuviossa.

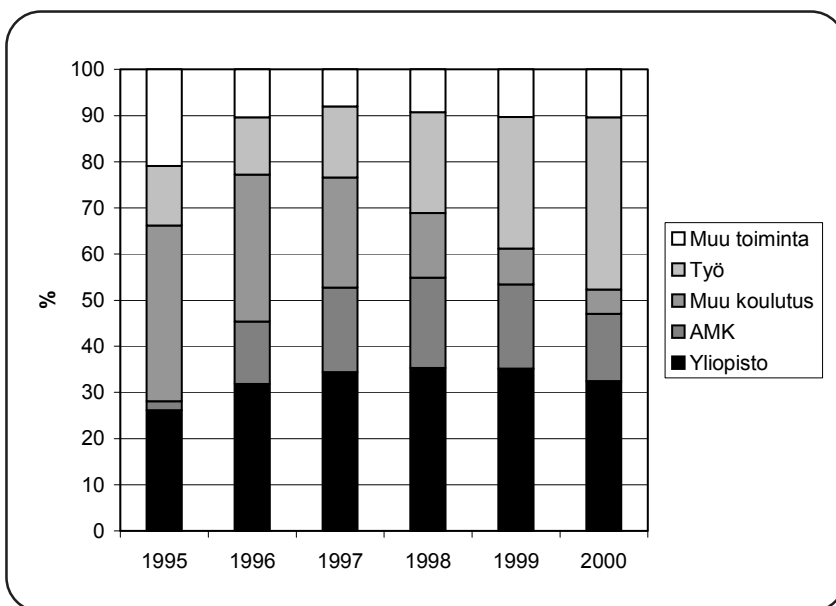
Kaksi vuotta ylioppilaaksitulon jälkeen yliopistokoulutukseen sijoittuneiden osuus on pysynyt koko 1990-luvun loppupuolella suurin piirtein samana. Vuoden 1998 ylioppilaista vajaa kolmannes opiskeli kahden vuoden kuluttua yliopistossa, eli sama määrä kuin neljä vuotta aiemminkin. Myös koulutuksen ulkopuolella olevien osuus on pysynyt samana: viidennes ylioppilasvuosikerrasta on kaksi vuotta kirjoitusten jälkeen syystä tai toisesta edelleen koulutuksen ulkopuolelle.

Kun tarkastellaan ammattikorkeakouluissa aloittaneiden osuutta kaikista koulutuksen aloittaneista, havaitaan, että heidän osuutensa on kasvanut tasaisesti ja muussa koulutuksessa aloittaneiden osuus on vastaavasti vähentynyt. Tässä näkyy se koulutusjärjestelmän rakenneuudistus, mikä ammattikorkeakoulujen myötä tapahtui. Kun vuoden 1994 ylioppilaista vasta aluillaan olevissa ammattikorkeakouluissa opiskeli kahden vuoden jälkeen joka seitsemäs, vuoden 1998 ylioppilasikäluokasta ammattikorkeakoulupaikan oli kahdessa vuodessa saanut jo runsas kolmannes.

Kuvio 2. Vuosien 1994–1998 ylioppilaiden sijoittuminen koulutukseen kaksi vuotta tutkinnon suorittamisen jälkeen (%)
(Lähde: Tilastokeskus 2002)

Kuviossa 3 on tarkasteltu vielä lähemmin vuoden 1994 ylioppilasikäpolven sijoittumista koulutukseen ja työelämään kuuden vuoden aikana. Kuvio osoittaa, että kyseisen ylioppilasikäpolven osuus ammattikorkeakoulutuksessa saavuttaa saturaatiopisteen neljän vuoden kulussa. Tämän jälkeen ammattikorkeakouluissa opiskelevien osuus ikäpolvesta alkaa laskea, kun heti kättelyssä opintoputkeen kiinni päässeet alkavat jo valmistua. Yliopistokoulutuksessa vastaava saturaatio saavutetaan vuotta myöhemmin. Vuoden 1994 ylioppilasta siis maksimissaan kolmannes on jossain vaiheessa päätenyt opiskelemaan yliopistoon ja hieman reilu puolet korkeakoulutukseen yhteensä.

Kuvio 3. Vuonna 1994 ylioppilastutkinnon suorittaneiden sijoittuminen koulutukseen ja työelämään (%).
(Lähde: Tilastokeskus 2002)

Vuosien 1994–1998 ylioppilaiden koulutukseen sijoittumisen vertailu osoittaa, että myös muuhun kuin korkeakoulutukseen siirtyminen on pitkittynyt. Vielä vuonna 1995 muuhun kuin korkeakoulutukseen sijoittuneiden osuus saavutti maksiminsa heti ylioppilaaksitulovuonna, kun vuodesta 1996 lähtien maksimi on saavutettu vasta vuoden päästä ylioppilaaksitulosta. Kirjoitusten jälkeen välittömästi työelämään siirtyneiden osuus on ollut niin ikään kasvamaan päin: kun vuoden 1995 ylioppilaista noin joka neljäs (18 %) oli saman vuoden loppuun mennessä työelämässä ja puolet oli saanut opiskelupaikan, vuonna 1998 työllisten osuus oli jo neljännes ja opiskelemissa oli 44 prosenttia. (Tilastokeskus 2002.) Tämä kertoo osaltaan kilpailun kovenemisesta koulutusmarkkinoilla mutta myös parantuneesta työtilanteesta.

Yksi ylioppilassumaa ylläpitävä tekijä on nuorten "väärin" virittyneet koulutuspreferenssit. Nuorten korkeat koulutustoiveet juontuvat myös suomalaisesta "koulutususkon" yhteiskunnasta, jossa koulutus on monin tavoin asetettu tärkeimmäksi menestymisen edellytykseksi. Esimerkiksi ns. ylioppilassumatyöryhmä totesi jo vuonna 1988, että lukio kannustaa ylioppilaita epärealistisen voimakkaasti korkeakouluihin. Työryhmän mukaan ylioppilassuma on "oire syvällisemmästä, yhteiskunnan arvostuksiin ja ylioppilaiden asenteisiin perustuvista syysuhteista" (OPM 1998, 11; 21).

Nuorten korkealle virittyneet koulutuspreferenssit näkyvät myös omassa tutkimuksesamme (ks. Garam & Ahola 2001). Kolme viidestä kyselyn abiturientista halusi nimenomaan yliopistoon. Ammattikorkeakoulua ensisijaisena toiveenaan piti vajaa kolmannes, mutta ammattikouluun oli valmis tyytymään vain muutama (7 %). Vain kolmisen prosenttia ei ollut lainkaan kiinnostunut koulutuksen jatkamisesta kyselyhetkellä. Vaikka ylioppilaiden jatkokoulutukseen pääsyn ongelmissa on suman lisäksi kyse ennen kaikkea kysynnän ja tarjonnan rakenteellisesta epätasapainosta, uskovat abiturientit koulutukseen pääsyn olevan ennen kaikkea itsestä ja omasta suorituksesta kiinni. He myös ottavat tulevan koulutuksen valinnan hyvin vakavasti. He kokevat tekevänsä ratkaisuja koko loppuelämästään. Tietyissä mielessä toki tekevätkin, mutta valinnan vakavuus näyttää saavan osan nuorista ylitsepääsemättömän päätöksenteko-ongelman eteen. Sellaista alaa, jonka parissa haluaisi olla seuraavat kolmekymmentä vuotta, ei kerta kaikkiaan tunnu löytyvän.

Tästä syystä moni viheltääkin pelin poikki ja pitää esimerkiksi sen parjatun välivuoden. Sumasta johtuen välivuosi on enemmistölle tietysti pakkoratkaisu, kun koulutukseen ei yksinkertaisesti pääse. Abiturienttitutkimukseen vastanneista vain hieman reilu kymmenes ei hakenut koulutukseen keväällä 2001. Lisäksi hieman vajaa kymmenes haki vain saadakseen työmarkkinatukea. Opiskelupaikan hakemisen kovuudesta kertoo sekin, että moni ei tyytynyt pääasiallista toimintaa kysyttäessä vaihtoehtoon "kotona", vaan kirjoitti kohtaan "muu toiminta" esimerkiksi valmistautuvansa pääsykokeisiin.

Asia voidaan tarkastella hieman lähemmin KKA:n hakijakyselyn aineistolla. Ensinnäkin raportissa mainittu välivuoden pitäneiden osuus (41 %) on virheellinen, koska mukana ovat kaikki vastanneet, myös kyselyvuonna 2002 kirjoittaneet, jotka eivät ole vielä ehtineet välivuotta pitää. Oikeampi välivuoden pitämistä kuvaava luku on 75 prosenttia. Miehillä välivuoden pitämisen selvästi yleisin syy on varusmiespalvelus (65 %). Naisista hieman yli puolet (53 %) ilmoitti pitäneensä välivuoden, koska ei päässyt haluamaansa opiskelupaikkaan (miehistä 15 %). Jos vertailusta jätetään pois varusmiespalveluksen takia välivuoden pitäneet, joita naisissakin oli 31 kappaletta, nähdään, että naiset pitävät välivuotta erityisesti saadakseen taukoa opiskeluun. Miehillä puolestaan painottuu naisia useammin halu hankkia työkoke-musta.

Mitä sitten tulee paljon keskustelua aiheuttaneeseen välivuoden hyödyllisyyteen, näyttäisi saldo jäävän kaiken kaikkiaan positiiviseksi. Niistä naisista, jotka olivat joutuneet pitämään

välivuotta, koska eivät olleet saaneet koulutuspaikkaa, kolme neljästä arvioi kuitenkin välivuoden itselleen hyödylliseksi. Miehistäkin useampi katsoi saaneensa "pakkovälivuodesta" hyötyä (47 %) kuin haittaa (28 %). Naisista 53 prosenttia ja miehistä 30 prosenttia oli sitä mieltä, että välivuoden pitäminen selkeytti heidän uranvalintaansa. Naisista 12 prosenttia ja miehistä vain 6 prosenttia oli sitä mieltä, että välivuosi oli tarpeen nimenomaan pääsykokeisiin valmistumisen takia.

Suurin osa abiturienteista kokee miettineensä jatkokoulutusta jo paljonkin, mutta läheskään kaikilla pohdinta ei konkretisoidu opiskeluvaihtoehtoja koskevaksi tietoudeksi tai varmuudeksi omasta alasta. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että vaikka enemmistö onkin tehnyt jatkokoulutuspäätöksensä hyvissä ajoin, aivan liian moni on epävarma tai ei ole asiaa edes kovin syvällisesti miettinyt. Abituriienttivaiheessa koettu valinnan varmuus on yhteydessä sekä hakemiseen että koulutuspaikan saamiseen. Tulostemme mukaan koulutuksen hakukisoihin täysin valmiiksi itsensä kokeneista reilu puolet (59 %) sai heti kevään 2001 haussa jonkin paikan. Itsensä täysin valmistautumattomiksi kokeneista sen sijaan vain 27 prosenttia sai paikan. Tästäkin syystä on tarve kiinnittää huomiota koulujen opinto-ohjaukseen, mikä on mainittu myös ministeriön KESU-luonnoksessa. Toinen tärkeä asia on valinnoista tiedottaminen, jonka puolestaan Jyväskylän yliopiston selvitysmiehen raportti nostaa vahvasti esiin (Sajavaara 2003).

Abiturienttiseurannan toisessa vaiheessa keväällä 2002 tehtiin uusintakysely, jolla selvitettiin sitä, mihin nuoret olivat tosiasiallisesti hakeutuneet ja miten heidän koulutusuransa oli urjennut. Hieman yllättävä oli se tulos, että nuoret eivät pidä hakujärjestelmää kovinkaan monimutkaisena. Yliopistojen valintakoejärjestelmää monimutkaisena piti kolmannes, ja ammattikorkeakoulujen yhteisvalintajärjestelmää monimutkaisena piti neljännes vastanneista. Vielä selkeämpi yksimielisyys vallitsi siitä, että valintajärjestelmän monimutkaisuus ei ollut haitannut omaa koulutukseen pääsyä. Tätä mieltä oli lähes 90 prosenttia yliopistojen järjestelmää monimutkaisena pitäneistä ja vastaavasti 85 prosenttia ammattikorkeakoulun järjestelmää monimutkaisena pitäneistä. Tulos vastaa itse asiassa hyvin ensimmäisen kyselyn antamaa kuvaa siitä, minkälaisen tekijöitten uskottiin edistävän tai haittaavan koulutukseen pääsyä. Abituriienttien mukaan kaikki on lähinnä itsestä ja omasta yrittämisestä kiinni – hakusysteemi on lähinnä "välttämätön paha".

Opiskelijavalintajärjestelmän piikkiin laitettiin esimerkiksi sellaiset omaa koulutukseen pääsyä haitanneet seikat kuten valinta- ja pääsykokeiden päällekkäisyys, ajallinen läheisyys tai se, ettei kaikille anneta mahdollisuutta osallistua pääsykokeisiin. Moitteita ylioppilailta saa myös oppilaitosten tiedotuksen vähäisyys. Ongelmia on esiintynyt mm. hakupapereiden tilaamisessa ja täyttämässä, hakuajkojen muistamisessa ja ammattikorkeakoulujen jälkihaussa. Kaikille ei ole selvää edes se, pitääkö pääsykokeisiin vain mennä vai tuleeko sinne erillinen kutsu. Pakkohakua puolestaan kritisoidaan siitä, että valintakokeisiin osallistuminen pahimmassa tapauksessa hyvinkin kaukana kotipaikkakunnalta vie aikaa muihin pääsykokeisiin valmistautumiselta.

Korkeakoulujen valintamenettelyt ja pääsykokeet kirvoittivat nuorissa paljon mietteitä myös, kun he saivat viimeisessä avokysymyksessä vapaasti purkaa tuntojaan. Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että kovassa kilpailutilanteessa koulutukseen hakeva nuori on varsin opportunistinen olio. Hän on hyvin selvillä omista vahvuuksistaan ja heikkouksistaan puntaroiden valintajärjestelmiä tästä näkökulmasta. Hieman kärjistäen voidaan sanoa, että hyvin koulussa menestyneet lukutoukat suosivat todistusvalintaa sekä sietävät pääsykoekirjojen pännäämistä. Ne taas, joille lukeminen ei maita, halusivat mieluiten osoittaa oman kiinnostuksensa ja motivaationsa erilaisissa soveltuvuuskokeissa. Opportunismien äärimuotoa edustanee se, että niin kauan kuin itse ollaan hakemassa, suositaan avoimuutta ja runsasta koulutus-

tarjontaa, mutta sisäänpääsyn jälkeen perätään tiukempaa karsintaa ja koulutuspaikkojen vähentämistä (vrt. Ahola & Nurmi 1998).

Myös KKA:n hakijakyselyssä on joitain kiinnostavia tuloksia pääsykokeisiin liittyen. On esimerkiksi mielenkiintoista havaita, että tuoreet vuoden 2002 ylioppilaat eivät kokeneet valmistautumisaikaansa merkittävästi vähäisemmäksi kuin vuoden 2001 ylioppilaat. Oleellista on, että enemmistö piti omaa valmistautumistaan riittämättömänä (edellisistä 67 ja jälkimmäisistä 60 prosenttia). Liian vaativat pääsykoekirjat eivät olleet kummallakaan ryhmällä mitenkään merkittävä vähäisen valmistautumisajan syy (8/6 prosenttia). Tosin tilanne tässäkin vaihtelee melko paljon aloittain. Mitä tulee pääsykokeitten kehittämiseen, vuoden 2002 ylioppilaista kolmannes (35 %) oli valintakokeiden poistamisen tai selvän keventämisen kannalla ja 65 prosenttia kannatti muunlaista kehittämistä. Vuoden 2001 ylioppilaista hieman useampi (72 %) oli muunlaisen kehittämisen kannalla. Valtaosa (67 %) vuoden 2002 ja 2001 ylioppilaista kannatti koemallina kirjallisen kokeen ja soveltuvuuskokeen yhdistelmää, kun tarjolla olivat tämän lisäksi pelkkä kirjallinen koe tai pelkkä soveltuvuuskoe. Oppimista näyttää tapahtuvan niin päin, että ensikertaa yrittämässä olevat vuoden 2002 ylioppilaat kannattavat selvästi useammin pelkkää kirjallista koetta, kun kerran jo mahdollisesti yrittänyt ikäluokka haluaa mahdollisimman monipuolisen valintakokeen.

Kun katsotaan sitä, mitä syksyllä 2000 tutkimukseen osallistuneelle abiturientti-ikäluokalle oli keväeseen 2002 mennessä tapahtunut, nähdään ainakin se, että mahdollisia hakupolkuja on melkoinen määrä. Koulutukseen on voinut hakea ensinnäkin jo kolmesti: keväällä ja syksyllä 2001 sekä vuoden 2002 keväänä. Jos koulutuspaikan tai useampia on onnistunut saamaan, sen on voinut joko ottaa vastaan, siirtää opiskelun aloittamista tai torjua. Täysin riippumatta näistä valinnoista, aina seuraavassa tilaisuudessa voi sitten hakea uudestaan. Koulutukseen sijoittumisen kannalta abiseurannan tulokset vastaavat hyvin Tilastokeskuksen valtakunnallisia tietoja koulutukseen hakeutumisesta ja pääsystä. Kyselyhetkellä, noin vuosi valmistumisensa jälkeen, kolmannes nuorista ilmoitti olevansa päätoimisia opiskelijoita, neljännes oli päätynyt työelämään ja viitisen prosenttia ilmoitti olevansa työttömänä. Koulutuksessa oleviin voi kuitenkin lukea vielä ne, jotka kohdassa "muu toiminta" kertoivat opiskelevansa erilaisissa opistoissa tai ammattikouluissa. Tämä kertoo osaltaan siitä, että ylioppilaalle opiskelun kulttuurinen normi on opiskelu nimenomaan korkeakoulussa. Tosiasiassa opiskelijoita oli näin ollen kaksi viidestä.

Kun tiedetään, että keskimäärin ylioppilaiden jatkokoulutukseen sijoittuminen vie parisen vuotta, ei ole ihme, että seuranta-aineistossa suurimpana ryhmänä olivat ne, jotka olivat hakeneet koulutuspaikkaa heti keväällä 2001, mutteivät vielä olleet onnistuneet sitä saamaan. Heitä oli reilu kolmannes seurantakyselyyn vastanneista. Niitä, jotka olivat onnistuneet mieluisan koulutuspaikan saamaan oli neljännes.

Tutkituista kymmenes oli saanut koulutuspaikan ja aloittanut opinnot, mutta ilmeisen tyytymättöminä tilanteeseensa he olivat hakemassa uutta paikkaa keväällä 2002. Tässä ryhmässä on paljon ammattikorkeakoulusta paikan saaneita, mutta yliopistoon haluavia. Neljännes, niin ikään kymmeneksen suuruisen, joukon muodostavat ne, jotka ovat pitäneet väli-vuotta ja aloittaneet haun vasta keväällä 2002. Miten heidän hakunsa on sujunut, se selvinnee seurannan seuraavassa vaiheessa.

Mitä tulee vielä esimerkiksi kysymykseen runsaasta päällekkäishausta, niistä seurantamme varsinaissuomalaisista abiturienteista, jotka hakivat koulutukseen keväällä 2001, vain 17 prosenttia tyytyi hakemaan yhtä paikkaa. Erittäin aktiivisia hakijoita oli joka kymmenes. He yrittivät useampaan yliopistoon ja useampaan ammattikorkeakoulupaikkaan samaan aikaan. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2001 korkeakoulutukseen haki yhteensä 125 500 henkilöä. Kolmannes haki pelkästään yliopistoihin ja kaksi viidestä pelkästään ammattikorkea-

kouluihin. Vajaa viidennes (18 %) haki kummallekin korkeakoulusektorille. Lisäksi kymmenes haki korkeakoulutuksen lisäksi jotain toisen asteen koulutuspaikkaa (Tilastokeskus 2002).

Toinen ongelma tai pikemminkin järjestelmän ominaisuus liittyy moninkertaiseen koulutukseen ja uudelleen aloittamisiin. Tilastokeskuksen mukaan viidellä prosentilla vuoden 2001 yliopistohakijoista oli ammattikorkeakoulututkinto ja hieman useammalla yliopistotutkinto (Tilastokeskus 2002). KKA:n arviointiraportin mukaan 13 % yliopistojen hakijoista oli jo kirjoilla yliopistossa (Sajavaara et al. 2002, 22). Niistä seurantamme abiturienteista, jotka saivat jonkin koulutuspaikan keväällä 2001 ja olivat aloittaneet opinnot reilu neljännes (27 %) aikoi kuitenkin hakea uudestaan seuraavana keväänä. Erityisen innokkaita uudelleen hakijoita ovat ne ammattikorkeakouluun päätyneet, joiden varsinainen tavoite on yliopisto.

Monikertaista tai peräkkäistä koulutusta ei ole pidetty ongelma silloin kun se on osa ai-toa jatkuvaa koulutusta. Ongelmalliseksi asian tekee mm. keskeyttäminen. Se on määrittelystä riippumatta varsin suuri ongelma sekä yliopisto- että AMK-sektorilla. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 1995 ammattikorkeakouluissa aloittaneista 35 prosenttia ei ollut suorittanut tutkintoa vuoden 2000 loppuun mennessä. Joka kymmenes puursi edelleen aloittamisensa opinnoissa ja saman verran oli vaihtanut opiskelupaikkaa. Näin ollen noin 15 prosenttia oli keskeyttänyt totaalisesti. Vastaavasti vuonna 1990 yliopistoissa aloittaneista jonkin tutkinnon oli vuoden 2000 loppuun mennessä suorittanut kolme neljästä ja 15 prosenttia jatkoi edelleen opintojaan. Keskeyttäneitä oli siis tuossa aloitusikäluokassa kymmenen vuoden aikana joka kymmenes (Tilastokeskus 2002).

Kuten edellä mainittiin, vaikuttaa esimerkiksi nuoren valinnanvarmuus koulutuspaikan saantiin. Myös valmistautuminen ja valmentautuminen vaikuttavat hyväksytyksi tulemiseen. Kauppatehteen alan opiskelijavalintaselvityksemme mukaan pelkästään valintakoekirjoja lukemaan tyytyneistä hakijoista noin 17 prosenttia onnistui saamaan opiskelupaikan. Kirjojen lukemisen ja aikaisempien vuosien tehtävillä harjoittelun tai muun valmistautumisen yhdistelmä nosti hyväksymisprosentin jo yli 20:n. Valmennuskurssin käyneistä hakijoista lähes puolet, 47 prosenttia, tuli hyväksytyiksi. Valmennuskurssin käyneillä on muihin verrattuna 2,5-kertainen mahdollisuus saada opiskelupaikka. Ongelmana pidetään sitä, että kurseille osallistuminen hyödyttää eniten hyvän kotitaustan omaavia. Sen lisäksi, että toimihenkilöperheiden lapset osallistuvat kurseille huomattavasti työläistäustaisia hakijoita useammin, he myös saavat kurseista suhteessa enemmän hyötyä. Kurssin käyneistä ylempien toimihenkilöperheiden lapsista peräti 49 prosenttia hyväksyttiin opiskelemaan, kun kurssille osallistumattomista valituiksi tuli vain 22 prosenttia. Työntekijäisten lapsille kurssin käymisestä sen sijaan oli selvästi vähemmän hyötyä: kurssille osallistuneista työntekijäisten lapsista opiskelemaan valittiin 27 prosenttia ja ilman kurssia pyrkineistä joka viides (Ahola & Kokko 2000).

Ylioppilassumaan ja siitä osaltaan johtuvaan nuorten koulutukseen hakeutumiseen liittyvät ongelmat ovat vain osittain valintajärjestelmällä ratkottavissa. Toki esimerkiksi uusien ylioppilaiden lisäpisteillä voidaan nopeuttaa heidän koulutukseen pääsyään. Tulee kuitenkin miettiä myös sitä, takaako nopea sisäänpääsy ensinkään nopeasti ulos tuloksen? Abiturienttitutkimuksemme tulosten perusteella voisi hyvin esimerkiksi ennustaa, että samalla koulutuspaikkojen vaihtaminen ja uudelleenhaku vain lisääntyisivät, ja uudistuksen teho jäisi tavoiteltua vähäisemmäksi.

Myös jo vuoden 1986 opiskelijavalintatoimikunta tuli siihen lopputulokseen, että valintojen uudelleenjärjestelyllä voidaan vaikuttaa vain rajoitetusti niihin ongelmiin, joita opiskelijavalintoihin tavataan liittää. Monet korkeakoulutuksesta karsiutumiseen tai sijoittumisen jälkeisiin aikoihin liittyvät ongelmat kiinnittyvät muihin kuin valinnoissa sovellettaviin tekniisiin tai muihin tekijöihin. Komitea mainitsee mm. koulutuksen mitoitusratkaisut, niveltämiskysymykset sekä nuorten koulutuspreferenssit (Kom 1986:8).

Selvitysmiehen omaa filosofiaa valintaproblematiikkaan voisi luonnehtia seuraavasti. Sen sijaan että yritetään miettiä, millainen yhteisvalinta tai -hakujärjestelmä meille pitäisi rakentaa, voitaisiin kysyä myös, millainen korkeakoulujärjestelmä meillä pitäisi olla, jotta esimerkiksi Ruotsin tai Irlannin tapainen keskitetty yhteisvalintajärjestelmä toimisi.

4 Valintayhteistyön nykytila ja arviointiryhmän esitykset

Tarkastelen tässä luvussa valintayhteistyön nykytilaa vain yhteenvedon omaisesti sekä esitän joitain huomioita KKA:n arviointiryhmän tekemistä esityksistä. Arviointiraportissa ja myös selvitysmies Jussilan raportissa on varsin kattavat kuvaukset valintayhteistyöstä. Jos verrataan nykytilannetta (taulukko 1) Jussilan esittämään tiivistelmään (Jussila 1996, 10), nähdään, että kovinkaan suuria muutoksia yhteistyökuvioissa ei ole sittemmin tapahtunut. Yhteistyö on vakiintunut tietyille aloille ja sen muodot samalla vaihtelevat suuresti. Lähinnä matemaattis-luonnontieteellisellä alalla uusia oppiaineita näyttää tulleen yhteistyön piiriin.

Taulukko 1. Valintayhteistyön toteuttamismuodot lukuvuonna 2003–2004 eri koulutusaloilla ja -ohjelmissa

Koulutusala/ohjelma	Mahdollisuus pyrkiä			
	Yhteiset valinta-kriteerit	Yhteinen valintakoe	Yhteinen haku-lomake	useaan saman alan yksikköön samalla kertaa
Teknillistieteellinen¹⁾	+	+	+	+
Oikeustieteellinen	-	-	-	(+) ²⁾
Matemaattis-luonnontieteellinen				
- biokemia/bioteknologia	-	+ ³⁾	-	+
- biologia /ympäristöekologia ⁴⁾	-	+	+	+
- fysiikka	-	+	-	+
- kemia	-	+	-	+
- matematiikka	-	+	-	+
- tietojenkäsittelytiede	-	+	+	+
Humanistinen				
- filologia-aineet	+	+	-	+
- käännöstiede	-	+	+	+
Lääketieteellinen	-	+	+	-
Kauppatieteellinen	-	+	-	(+) ⁵⁾
Kasvatustieteellinen	-	+	+	+

+ = on - = ei ole

¹⁾ Yhteisvalinnan lisäksi opiskelijoita on otettu erillisvalinnoin (esim. TKK)

²⁾ Helsingin yliopiston oikeustieteelliseen tiedekuntaan pyrkineet opiskelijat hyväksytään erikseen yksinomaan Helsingissä järjestettävään koulutukseen tai Vaasassa aloitettavaan koulutukseen, jonka loppuosa tapahtuu Helsingissä.

³⁾ Biokemian koulutusohjelman valintakoe on yhteinen pyrittäessä Helsingin yliopiston matemaattis-luonnontieteellisen tiedekunnan biokemian koulutusohjelmaan ja Tampereen yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan bioteknologian koulutusohjelmaan.

⁴⁾ Helsingin yliopiston ruotsinkielinen valinta ei ole mukana valtakunnallisessa yhteisvalinnassa. Valintakoe on kuitenkin sama kuin suomenkielisessä valinnassa.

⁵⁾ Turun ja Helsingin kaupparokkeakouluihin voi pyrkiä samanaikaisesti.

Kun Jussila teki omaa kartoitustaan, hän havaitsi, että tuolloin valintayhteistyössä oli tapahtunut pikemminkin supistumista kuin laajenemista aikaisempaan tilanteeseen verrattuna. Mm. oikeustieteen alan aiempi yhteistyökuvio oli purkautunut (Jussila 1996, 9). Hyvän esimerkin yhteistyöhön kohdistuneista erilaisista ulkoisista paineista tarjoaa esimerkiksi kauppätieteen ala, jonka selvittämisessä myös RUSE on ollut aikoinaan mukana (esim. Kokko 2000).

Pisimmällä valintayhteistyössä ollaan tällä hetkellä tekniikan alalla. Yhteisvalinnassa voi pyrkiä mihin tahansa yhteistyössä mukana olevaan yliopistoon ja lähes kaikkiin näissä yliopistoissa tarjolla oleviin diplomi-insinöörin, arkkitehdin tai maisema-arkkitehdin tutkintoon johtaviin koulutusohjelmiin tai opintosuuntiin. Hakija voi halutessaan tulla huomioon otetuksi kaikkien viiden yliopiston opiskelijavalinnassa samalla hakulomakkeella. Kerrallaan voi

kuitenkin ottaa vain yhden paikan. Opiskelijat valitaan DI-koulutukseen joko todistuspisteiden perusteella, alku- ja koepisteiden perusteella tai ainoastaan koepisteiden perusteella. Arkkitehtuurin koulutusohjelmissa pelkkä todistusvalinta ei ole käytössä.

Kauppätieteen alalla yhteistyökuvio on hieman toisenlainen. Valintakoekirjat ja -kysymykset ovat samat kaikkiin yhteistyössä mukana oleviin yksiköihin hakeville. Poikkeuksena Tampereella ja Oulussa laskentatoimen valintakoe on kirjaan ja kokeessa jaettavaan aineistoon pohjautuva aineistokoe. Yhteisestä valintakokeesta huolimatta kullakin yksiköllä on omat valintaperusteensa. Hakijan tulee täyttää sen koulutusyksikön hakulomake, johon hän hakee.

Helsingin tai Turun kauppakorkeakouluihin pyrkivät voivat kuitenkin samalla pääsykokeella hakea molempiin yksiköihin. Hakulomakkeessa hakijan tulee ilmoittaa kumman yliopiston hän asettaa etusijalle. Etusijalle asetettuun korkeakouluun annetaan hakijalle kaksi lisäpistettä, samoin kuin niille hakijoille jotka hakevat ainoastaan toiseen kauppakorkeakouluun.

Lisäksi Lapin ja Oulun yliopistoissa myönnetään kaksi lisäpistettä vuoden 2003 keväällä ylioppilastutkinnon suorittaneille, ja vuonna 2002 ylioppilastutkinnon suorittaneille yksi lisäpiste. Kuopion yliopiston kauppätieteiden maisterin tutkintoon johtavaan koulutukseen pyrkiville myönnetään kaksi lisäpistettä vuonna 2002 tai 2003 suoritetusta ylioppilastutkinnosta.

Myös lääketieteen alalla on annettu lisäpisteitä tuoreille ylioppilaille. Turun, Kuopion tai Helsingin yliopistojen lääketieteen koulutusohjelmiin pyrkivät vuoden 2003 kevään ja vuoden 2002 syksyn ylioppilaat saavat 4 lisäpistettä.

Vielä voidaan mainita luokanopettajakoulutuksen kaksivaiheinen valinta. Koulutukseen hakeminen ja valinnan ensimmäinen vaihe eli todistusten perusteella tapahtuva valinta toteutetaan suomenkielisten opettajankoulutusyksiköiden välisenä valtakunnallisena yhteisvalintana, jonka järjestää Jyväskylän yliopisto. Kaikkiin yhteistyöyksiköihin haetaan samalla hakulomakkeella, jolla voi hakea kolmeen opettajankoulutuslaitokseen. Hakijan tulee ilmoittaa hakulomakkeessa, mihin järjestykseen hän nämä kolme laitosta asettaa. Todistusvalinnan perusteella hakijat kutsutaan valintakokeisiin, joissa keskeisellä sijalla on soveltuvuuden arviointi. Valintakokeen järjestää kukin luokanopettajan koulutusta järjestävä yliopisto itsenäisesti.

KKA:n arviointiryhmän johtopäätös valintayhteistyöstä onkin tilannetta hyvin kuvaava ja tavallaan ainoa mahdollinen: ei voida löytää mallia, joka sellaisenaan sopisi kaikille koulutusaloille. Lisäksi ryhmä huomauttaa, että valintojen kehittämisessä pitää edelleenkin kunnioittaa yliopistojen autonomiaa. Lukuisten yksittäisten ehdotustensa osalta ryhmä päätyy siihen, että kaikkien valintayksiköitten ei ole syytä eikä järkevääkään yrittää toteuttaa kaikkia ehdotuksia. Jokaisen on kuitenkin tarpeen toteuttaa ainakin osa niistä.

Ryhmä lähtee ehdotuksissaan liikkeelle siitä, että ensimmäistä kertaa hakevien asemaa tulee asteittain parantaa. Keinoja voivat olla kiintiöinti tai lisäpisteet. Ehdotukseen sisältyy myös kehoitus tilanteen jatkuvaan seuraamiseen. Miten esimerkiksi lisäpisteet vaikuttavat uusien ylioppilaitten asemaan ja myös hakeutumiseen yleensä? Tämä on tarpeen siksikin, että eri hakijaryhmien tasavertaisen kohtelun vaatimus on erittäin problemaattinen kysymys, kuten ryhmän formulointikin osoittaa: "aiemmin ylioppilaksi tulleet eivät saa olla huonommassa asemassa kuin uudet ylioppilaat, muutoin kuin siltä osin, minkä ... kiintiöinti ja mahdollinen pisteitysjärjestelmä aiheuttaa" (Sajavaara et al. 2002, 132). Jos uusille ylioppilaille annetaan lisäpisteitä, mitä tarkoittaa esimerkiksi sellainen vaatimus, että "on samalla kuitenkin pidettävä huoli siitä, etteivät lisäpisteet olennaisesti heikennä hakijoiden yhdenvertaisuutta" (HY 2003, 4)? Uusien ylioppilaitten suosimisessa tulisikin lähteä varovasti liikkeelle, eikä esimerkiksi tunnu perustellulta rankaista syystä tai toisesta välivuotta pitäviä. Palaan tähän kysymykseen tarkemmin luvussa 6.

Arviointiryhmän mukaan ehdoton edellytys vaatimukselle lisätä ylioppilastodistuksen painoarvoa valinnoissa on ylioppilastutkinnon uudistaminen. Ainereaalin käyttöönotto antaakin monille aloille uusia mahdollisuuksia. Voidaan kuitenkin kysyä, onko uudistus jäänyt yliopistojen opiskelijavalintojen näkökulmasta puolitiehen, kun abiturientti voi kerralla osallistua vain kahden reaaliaineen kokeeseen? Joka tapauksessa ainereaalin hyödyntämistä suunnittelevien valintayksiköiden tulisi tiedottaa asiasta kouluihin hyvissä ajoin.

Mitä tulee valintakokeiden kehittämiseen, on arviointiryhmä sitä mieltä, että valintakoe tulee säilyttää vaihtoehtona silloin, kun motivaation mittaaminen tai koulumenestykseltään samantasoisten hakijoitten erottelu on tärkeää. Valintakokeella on myös tärkeä *second chance* funktio. Myös niillä, jotka eivät ole syystä tai toisesta koulussa menestyneet, tulee olla mahdollisuus halutessaan hakeutua myöhemmin korkeakoulutukseen. Tällainenkin ajattelu voidaan kuitenkin problematisoida. Huippulaatuun tähtäävän yliopistokoulutuksen näkökulmasta voidaan hyvin kysyä, miksi koulussa huonosti menestyneiden ylipäätään pitäisi päästä yliopistoon? Suunnitelmat kaksivaiheisesta tutkintojärjestelmästä voisivat tarjota yhden ratkaisun tämän tapaisiin pulmiin. Kandidaattikoulutukseen voisi olla nykyistä yksinkertaisempi ja vapaampi pääsy, ja maisteriopintoihin seulottaisiin ne, jotka osoittavat kykyä ja kiinnostusta tieteelliseen opiskeluun.

Arviointiryhmän mukaan yliopistojen ja eri koulutusalojen tulisi edelleen kehittää valintayhteistyötään. Kuten edellä esitettiin, yhteistyö näyttää kuitenkin jämähtäneen melko vakiintuneisiin uomiinsa. Tämän edistämiseksi ryhmällä on sellainen käytännöllinen ja kannatettava keino, että opetusministeriön tulisi tukea yhteistyön syntymistä taloudellisin kannustein. Ehdotukseen sisältyy myös ajatus HAREK:in yhteyteen perustettavasta hakujärjestelmästä, johon sisältyisi sähköinen hakumahdollisuus. Tämän kaltainen yhteishakujärjestelmä saattaisi olla omiaan sekä nopeuttamaan koulutukseen sijoittumista että lisäämään valintayhteistyötä.

5 Maavertailun lähtökohdat

Selvityksessä vertaillaan lähinnä tehtäväksiannossa mainittujen Ruotsin, Alankomaiden ja Irlannin valintajärjestelmiä. Suomeen nähden maat asettuvat ulottuvuuksille, jossa Suomi edustaa hajautettua järjestelmää, Ruotsi ja Irlanti pääasiassa toisen asteen koulumenestykseen perustuvaa keskitettyä yhteisvalintaa ja Alankomaat avoimen sisäänpääsyn korkeakoulujärjestelmää. Niin Ruotsin kuin Irlanninkin yhteisvalintajärjestelmän syntyminen ja Alankomaiden avoimen järjestelmän säilyminen – jos näin halutaan sanoa – taustalla on tietty historiallinen tilanne ja konteksti. Yhteisenä nimittäjänä ovat korkeakoulutuksen eri reformit ja niiden taustalla oleva massoittuminen. Jos silmämääräksi otetaan OECD:n *Education at Glance* -tilasto (2002), asettuvat vertailumaat "massoittumisulottuvuudelle" suurin piirtein seuraavasti. Suomessa korkeakoulupaikkoja on 71 prosentille ikäluokasta ja Ruotsi tulee hyvänä kakkoisena 67 prosentin osuudellaan. Alankomaissa on ylletty juuri ja juuri puoleen (51 %), ja Irlanti tulee pahasti jälkijunassa (31 %) – sikäli kun näihin tilastoihin on yleensä luottamista¹.

Hollanti on siinä mielessä vertailun kannalta kurioositeetti, että ottaen huomioon Suomen erityisongelman, valtavaksi paisuneen ylioppilassuman, korkeakoulutuksen avaaminen ei kuulosta kovin realistiselta vaihtoehdolta. Meillä on kuitenkin koulutuspaikkoja määrällisesti niin paljon, että jos suma saataisiin purettua ja vielä parannettua koulutuksen kysynnän ja tarjonnan kohtaamista – esimerkiksi juuri toimivalla yhteisvalintajärjestelmällä – voitaisiin meilläkin suuri osa korkeakoulutuksesta avata kaikille peruskelpoisuuden omaaville. Suman purkaminen onkin sitten aivan oma problematiikkansa, johon selvitysmiehen ei onneksi tarvitse ottaa kantaa. Eri yhteyksissä on kuitenkin esitetty toiveita, että kaksivaiheinen tutkintojärjestelmä voisi osaltaan tuoda helpotusta tähänkin ongelmaan (Kivinen et al. 2003).

Sekä Irlannissa että Ruotsissa yhteisvalintajärjestelmän pystyttäminen liittyivät 1970-luvun massoittumiskehitykseen. Irlannissa taustalla oli toisen asteen koulutuksen uudistus, jossa perinteisestä maksullisesta eliittijärjestelmästä siirryttiin maksuttomaan koulutukseen. Tämä luonnollisesti kasvatti yliopistoihin pyrkineitten määriä. Irlannissa toimiin ryhtyivät

¹ Mukaan on laskettu vain ns. tertiary type A. Irlannissa 26 prosenttia ikäluokasta menee alle kolmevuotisiin B-tyyppin koulutuksiin. Tässä on siis kyse myös siitä, miten korkeakoulutus on kussakin maassa ylipäätään rakentunut.

nimenomaan yliopistot itse. Ne katsoivat tarkoituksenmukaiseksi perustaa erityisen "clearing housen", joka hoitaisi valintojen käytännön toteutuksen. Kun paikallinen *Higher Education Authority* (HEA) oli saatu mukaan, perustettiin hakuorganisaatio CAO vuonna 1975. Keskitetty haku oli ensimmäistä kertaa käytössä kevään 1977 valinnoissa (CAO 2002).

Ruotsissa vastaavan hakuorganisaation (nykyisin VHS, *Verket för Högskoleservice*) perustaminen liittyi vuoden 1977 korkeakoulureformiin. Siinä Ruotsin koko korkeakoulutus pantiin pitkälti uusiksi. Toisaalta sisäänpääsyä oli pakko rajoittaa ja toisaalta pyrittiin koulutusmahdollisuuksien parantamiseen ja tasa-arvoisen systeemin luomiseen aivan samoin kuin meillä Suomessa. Tasa-arvon ja tehokkuuden instrumentteja olivat esimerkiksi erityinen kansallinen pääsykoe (*högskoleprovet*), suhteelliset kiintiöt sekä siihen aikaan moderni tietokoneistettu valintajärjestelmä (esim. Kim 1998).

Ruotsin järjestelmä on kuitenkin siinä mielessä omalaatuinen, että valtakunnallisen yhteisvalintajärjestelmän (VHS) rinnalla toimii laaja paikallinen hakujärjestelmä (LANT), joka käsittelee itse asiassa suurempia hakijamääriä vuosittain kuin keskitetty VHS. Teknisten ratkaisujen kehittyessä Ruotsissa on paineita, että jotkut yliopistot ottavat myös nykyisin VHS:ltä tilaamansa hakupalvelun omaan hoitoonsa. Ja rahastahan tässäkin on pitkälti kyse.

Alankomaiden valintasysteemi poikkeaa edellistä siinä, että avoin sisäänpääsy peruskelpoisuuden täyttävälle on edelleen yleisin tapa päästä korkeakoulutukseen. Tiettyihin koulutuksiin on kuitenkin rajoituksia (ns. *numerus fixus*) tyypillisinä esimerkkeinä lääketieteet, fysioterapia, matkailu tai journalismi. Tällä hetkellä kiintiöjärjestelmä jakautuu kolmeen lajiin, kapasiteettiikiintiöön, työmarkkinakiintiöön sekä oppilaitoskohtaiseen kiintiöön (ks. Boezeroy 2003).

Kapasiteettiin liittyvät kiintiöt ovat käytössä tilanteissa, joissa hakijoiden määrä ylittää kansallisen opetuskapasiteetin. Ministeriö päättää tällöin tarjolla olevien paikkojen lukumäärästä, kansallisella ja oppilaitostasolla. Opetusministeriö voi rajoittaa opiskelupaikkojen lukumäärää myös, jos jonkin tietyn alan valmistumassa olevien opiskelijoiden määrä näyttää ylittävän työmarkkinoiden kysynnän huomattavasti, ja lisäksi tilanteen arvioidaan olevan suhteellisen pysyvä.

Vuodesta 2000 lähtien korkeakoulut ovat voineet soveltaa myös omaa oppilaitoskohtaista kiintiöintiä. Jos hakijoiden määrä ylittää aiemman sisäänoton niin suuresti, että voidaan arvioida opetuskapasiteetin käyvän riittämättömäksi ja vaarantavan opetuksen laadun, oppilaitos voi hakea *numerus fixus* lupaa. Tällöin opiskelijat valitaan erityisen painotetun arvontasysteemin avulla.

Kiintiöt julkistetaan erikseen jokaiselle lukuvuodelle. Ne perustuvat korkeakoulujen antamiin ennusteisiin ja tietoihin. Jos opiskelijavalinnassa ilmenee, että hakemusten määrä ylittää tarjolla olevien opiskelupaikkojen määrän, otetaan kiintiöt käyttöön.

Myös Alankomaissa on erityinen organisaatio, joka vastaa hakemuksien (tai pikemminkin ilmoittautumisten) käsittelystä sekä *numerus fixus* valinnoista, IBG (*Informatie Beheer Groep*).

Alankomaissa siis harvat koulutuspaikat jaetaan arpomalla. Uusista opiskelijoista laskien kyse on alle kymmeneksestä. Arvonta on varmaankin sinänsä erittäin demokraattinen valintatapa ja sopii siten hollantilaiseen postmoderniin yhteiskuntaan. Arvonta on myöskin varmaan siksi käytännössä toimiva väline, että pääosa korkeakoulutuksesta on kuitenkin avointa. Itse asiassa arvontaa soveltavat poikkeustapauksissa myös sekä Ruotsi että Irlanti. Ongelma syntyy, kun kaksi hakijaa saa samat valintapisteet. Ruotsin tilanne on tässä suhteessa valaiseva: Jos kaksi hakijaa saa saman pistemäärän, valitaan aluksi kyseisen alan vähemmistösukupuolen edustaja. Vähemmistön rajana on 40 % jommankumman sukupuolen edustajia. Jos tämäkään ei tee eroa, pistetään hakijat järjestykseen preferenssinsä mukaan, ja korkeamman preferenssin hakija valitaan. Jos eroa ei vielääkään saada aikaan, turvaudutaan

arvontaan.

Yleisellä tasolla valinnoissa on monia muitakin yhtäläisyyksiä kuten erilaiset poikkeukset perussäännöistä, erikoistapausvalinnat, alakohtaiset erikoismenettelyt vapaat kiintiöt jne., jotka ovat jatkuvan neuvottelun ja poliittisen prosessin kohteina.

Nostan seuraavassa vielä esiin joitakin yksityiskohtia kunkin maan tilanteesta, jotka ovat tässä vaiheessa olennaisia mietittäessä a) valintajärjestelmän toimivuutta omassa maassaan sekä b) mahdollista soveltuvuutta meikäläisiin oloihin.

Alankomaat

Yksi selitys siihen, miksi Alankomaissa avoin sisäänpääsyjärjestelmä toimii, löytyy paitsi edellä mainitusta "massoitumisen asteesta" myös toisen asteen koulutusrakenteesta. Se koostuu erityyppisistä väylistä, jotka ohjaavat ikäluokan suhteellisen mutkattomasti omille korkeakoulutuksen väylilleen. Asiaa on kuvattu taulukossa 2.

Taulukko 2. Toisen asteen koulutuksen päättäneiden jatkoväylät Alankomaissa vuonna 2000

Toisen asteen koulutustyyppi	None + other	BOL	HAVO	VWO	HBO	WO	Luku- määrä
VBO	39,2	60,8					50 400
MAVO	5,2	87,5	7,3				45 000
HAVO	7,7	13,9		2,1	76,3		37 700
VWO	6,3	0,7			24,2	68,9	26 000
							<hr/> 159 100

Lähde: Fact and Figures 2003 (<http://www.minocw.nl/english/figures2003/>)

VBO = "junior secondary" ammatillinen

MAVO = "junior secondary" yleinen

HAVO = "senior secondary" ammatillinen

VWO = "senior secondary" yleinen

BOL = toisen asteen ammattikoulutus

HBO = ammattikorkeakoulutus

WO = yliopistokoulutus

Järjestelmä on siis jakautunut voimakkaasti erilaisiin ammatillisiin ja edelleen korkeakoulutukseen ohjaaviin väyliin (ns. *tracking*). Lukion ammatilliselta haaralta valmistuneista kolme neljästä jatkaa ammattikorkeakouluihin ja 14 prosenttia ammattikouluihin. Yliopistokoulutukseen valmistavista lukioista valmistuneista 69 prosenttia jatkaa yliopistoissa ja neljännes ammattikorkeakouluissa. Tämä tarkoittaa ikäluokan koulutuskulkuja ajatellen sitä, että toisen asteen päättävistä vain kaksi viidestä suuntautuu korkeakoulutukseen ja vain siis reilu kymmenes kerrallaan yliopistotasoiseen koulutukseen. Kaiken kaikkiaan yliopistokoulutuksen väylä on Alankomaissa siis huomattavasti kapeampi suomalaiseseen verrattuna. Koska mitään meikäläistä vastaavaa ylioppilassumaongelmaa ei ole, on ymmärrettävää, että maassa kyetään ylläpitämään käytännössäkin avointa korkeakoulujärjestelmää. Niillä aloilla, joilla kilpailua on, tilanne on karkeasti se, että hieman reilu puolet hakijoista hyväksytään.

Irlanti

Edellä tuli jo mainittua, että Irlannin korkeakoulutus kattaa OEDC:n luokituksen mukaan sekä ns. B-tyyppin lyhyitä alle kolmevuotisia kursseja että "varsinaista" A-tyyppin korkeakoulutusta. Yhteishaku on järjestetty niin, että hakijat saavat valita kummankin tyyppisiä koulutuksia enintään kymmenen omien preferenssiensä mukaan (kuvio 4).

B. **COURSE CHOICES**

Application may be made for up to ten Courses in EACH of the TWO categories below.
In BOTH cases, courses should be entered in order of preference.

Take special care NOT to mix courses in the different categories.

Degree		Diploma/Certificate	
Pref.	Course Code	Pref.	Course Code
1		1	
2		2	
3		3	
4		4	
5		5	
6		6	
7		7	
8		8	
9		9	
10		10	

If you are a Deferred Applicant from last year, place a Tick (✓) in this box.

You will breach the conditions of your deferred place if you enter more than the single deferred course code on your application. In that event, you will forfeit the guaranteed place and enter the 2004 competition for places in the normal way.

Kuvio 4. Koulutusvaihtoehtojen valinta Irlannin hakukaavakkeessa (CAO Handbook)

Vuonna 2002 hakijoita oli yhteensä 63 886. Degree-kursseja haettiin keskimäärin 5 per hakija ja diploma-kursseja keskimäärin 4,2 per hakija. Valtaosa hakijoista hakee kummaltakin listalta. Noin 10 000 hakee vain degree-kursseja ja viitisen tuhatta vain diploma-kursseja. Tässä on siis yksi malli ajatellen alussa luonnostelemaani ideaalitulannetta, jossa meikäläisiin korkeakouluihin olisi yksi yhteinen hakulomake. Irlannissa on mietitty myös sitä, pitäisikö erilliset listat yhdistää. Listojen erillisuus periytyy sektoreiden aiemmasta erillisestä rahoitusjärjestelmästä. Mitään kovin selvää syytä yhdistämiskaavaviluille ei annettu, ja listat ovat tois-taiseksi pysyneet erillään (Points Commission 1999).

Yksi ongelma irlantilaisessa järjestelmässä on tarjotusta paikasta luopuminen. Taulukosta 3 nähdään, että vuonna 2002 degree-listalla hakemuksia oli yhteensä 322 000 ja hakijoiden määrä oli 53 800. Tarjouskirjeen sai 33 800 ja heistä 21 100 otti tarjouksen vastaan. Diploma/certificate-listalla tilanne on vieläkin huonompi. Tarjotun koulutuspaikan ottaneiden määrät vaihtelevat melko paljon koulutusaloittain. Degree-koulutuksessa esimerkiksi eläinlääketieteen koulutuspaikat menevät lähes 90-prosenttisesti kaupaksi. Alhaisin vastaanottoprosentti (47) on puolestaan maatalouden alalla.

Taulukko 3. Koulutuspaikkojen hakeminen ja vastaanottaminen Irlannissa 2002

	Haettujen koulutusten määrä	Haki- joitten määrä ¹	Hyväksyt- tyjen määrä	Paikan vastaan- ottaneet	Vastaan- otto- prosentti
Degree-kurssit	322 001	53 786	33 789	21 101	62
Dipl. / Cert.	265 343	52 229	45 416	15 526	34

¹ Osa hakijoista hakee kummallakin listalla

(Lähde: CAO 2002)

Paikan vastaanottamattomuuden syyt ovat tuttuja meikäläisistäkin tutkimuksista. Osa on tyytymätön saamaansa paikkaan, osalla taas ovat koulutuspreferenssit muuttuneet. Samantyyppisiä tuloksia on saatu Iso-Britannian yhteishakuorganisaation UCAS:in selvityksissä (ks. Ahola & Nurmi 1998). Irlannissa myöskin koulutuksen mahdolliset korkeat kustannukset aiheuttavat nuorten suunnitelmien muutoksia. *Points Commission* (1999) mukaan noin viidennes paikasta luopuneista meneekin työelämään.

Tässä suhteessa siis suuri valintavaihtoehtojen määrä ei välttämättä ole hyvä. Monilla nuorilla koulutuspreferenssit ovat kohtalaisen kiteytymättömiä tai toisaalta niin kiinnittyneitä johonkin tiettyyn kohteeseen, että edes toissijaista vaihtoehtoa ei haluta ottaa vastaan.

Irlannissa käytiin 1970-luvulla paljon keskustelua opiskelijavalintojen vaihtoehtoista ja asiaa myös tutkittiin ahkerasti (esim. Coolahan 1979). Monissa selvityksissä havaittiin, että lukiomenestys on yleensäkin varsin keunoista korkeakouluopinnoissa menestymisen indikaattoreita kuitenkin paras. Sen ennustearvossa on esimerkiksi suuria koulutusaloittaisia vaihteluita. Lisäksi korkeakouluopinnoissa menestymiseen havaittiin vaikuttavan monen muunkin tekijän sukupuolesta ja sosiaalitaustasta lähtien. Myös *Points Commission* (1999) teetti oman selvityksensä asiasta, ja tulos oli suurin piirtein sama. Niinpä komitea päätyi kannalle, että lukion päättökoe säilyy edelleen valinnan pääinstrumenttina.

Yksi tämän tyyppiseen järjestelmään liittyvä pelko ja myös käytännön ongelma on, että nuorten koulumenestys ohjaa heidän päätöksentekoaan enemmän kuin "aidot" koulutuspreferenssit. Tämän on katsottu näkyvän mm. paikkatarjouksesta kieltäytyneiden suurena määränä. Myytti siitä, että kaikki parhaan lukion päättötodistuksen saaneet hakevat lääketiedettä opiskelemaan elää vahvana. Vaikka se ei tarkkaan ottaen pidäkään paikkaansa, ohjaavat nuoren oman menestyksen odotukset ja eri koulutuksiin pääsyn pisterajat hakeutumista. Niinpä uutena ongelmana ovat esimerkiksi ne opiskelijat, jotka hyvän koulumenestyksen takia hakevat juuri esimerkiksi lääketieteeseen, mutta paikan saatuaan tulevatkin toisiin ajatuksiin: ei tämä olekaan minun alani (vrt. Garam & Ahola 2001).

CAO:n hakijoille tarkoitetussa käsikirjassa kiinnitetäänkin useassa kohdassa vakavaa huomiota siihen, että nuori ei saisi yrittää pelata ns. varman päälle hakemusta laatiessaan. Sen sijaan hakijaa kehoitetaan miettimään tarkasti omat todelliset koulutuspreferenssinsä. Valintajärjestelmä toimii nimittäin niin, että hakija saa tarjouksen vain siihen koulutukseen, joka on korkeimmalla hänen preferenssilistallaan ja mihin hänen pisteensä yltyvät. Tämän jälkeen kaikki saadut, mutta vähemmän preferoidut hakukohteet pyyhkiytyvät järjestelmän muistista. Jos puolestaan käy niin, että ensimmäisen kierroksen jälkeen hakijalle avautuukin paikka jo saatua korkeampaan preferenssiin, saa hän siitä uuden tarjouksen ja voi halutessaan vaihtaa jo saamansa paikan vielä enemmän toivomaansa. Mutta kuten sanottu, tässä vaiheessa nuorta voi kiinnostaakin jo joku kolmas vaihtoehto.

Order of Preference:

It is **MOST IMPORTANT** that you state your course choices in view of genuine preference and/or career plans. **IT IS A MISTAKE** to base your choices only on your present expectation of examination performance or the points levels of previous years.

There is no need to fear that a statement of your genuine order of preference will militate against you. If you are not successful in your first choice this will have no effect on your chances of obtaining a place in one of your lower preferences.

Taulukko 4 kertoo vielä siitä, miten irlantilainen yhteishakujärjestelmä on vuosien varrella kasvanut. Alun perin konsortion perustaneiden viiden yliopiston kelkkaan ovat lähteneet lähes kaikki kolmannen asteen oppilaitokset. Mukaantulo yhteiseen hakujärjestelmään on siksin edullista, että CAO:n kustannukset peitetään hakijoilta perittävillä hakumaksuilla. Vuoden 2004 maksut ovat porrastettu seuraavasti:

- paperihaku normaali/myöhäinen 40 €/80 €
- sähköinen haku normaali/myöhäinen 30 €/60 €

Taulukko 4. CAO:n toiminta 1980–2002

	Hakijoita	Hyväksytyt yhteensä	Hyväksytyistä dipl./cert. ¹	Järjestelmässä mukana olevat korkeakoulut	Haettavien kurssien määrä ²
1980	17 165	7 714		7	71
1985	22 851	9 872		9	102
1990	27 259	11 540		10	117
1995	62 913	32 191	16 268	34	225 / 285
2000	63 451	37 525	16 739	44	387 / 374
2002	63 886	36 627	15 526	44	458 / 328

¹ Lyhyet ns. diploma- ja certificate-kurssit (ikään kuin ammattikorkeakouluosasto)

² Degree-kurssit / diploma ja certificate-kurssit

(Lähde: CAO Report 2002)

Ruotsi

Kuten alussa todettiin, on Ruotsinkin opiskelijavalinnoissa siinä määrin erilaisia ongelmia, että asiaa pohtimaan on asetettu selvitysmies. Hänen tehtävänasettelunsa on seuraavanlainen:

Tillträdesutredningen skall se över och föreslå ändringar i reglerna för tillträde till grundläggande högskoleutbildning. Utgångspunkterna för utredningens arbete är att

- öka direktövergången från gymnasieskola till högskola,
- uppmuntra eleverns prestationer i gymnasieskolan,
- minska konkurrenskompletteringen (dvs. antalet personer som inom gymnasial vuxenutbildning läser om kurser där de sedan tidigare har lägst betyget Godkänd), och
- bredda rekryteringen till högre utbildning.

Ruotsissakin on jo pitkään ollut ongelmana korkeakouluopiskelijoiden ikääntyminen ja viivästynyt sijoittuminen opintoihin. Samoin kuin meillä, tämä on ollut osittain seurausta harjoitetusta elinikäisen oppimisen koulutuspolitiikasta. Niin ikään Suomen tapaan Ruotsin ongelmiin kuuluu useampaan kertaan opintojen aloittaminen. Noin 60 prosenttia hakijoista opiskelee jo tai on aiemmin opiskellut korkeakoulussa (Brandell & Kim 2000). Tavoitteena on vähentää sen kaltaista hakupeliä, joka liittyy omien pääsymahdollisuuksien parantamiseen lukionumeroita korottamalla tai aikuisväylien hyväksikäytöllä. Samalla halutaan edelleen laajentaa korkeakoulutuksen rekrytointipohjaa. Todistusvalinnan yhteys esimerkiksi sosiaalisen taustan perusteella tapahtuvaan valikointiin on tiedostettu tosiasia, joten tästäkin syystä mietitään vaihtoehtoisten valintamallien käyttöä (ns. *alternativt urval*).

Ruotsissa käytössä olevien valintaperusteiden kirjo kuvaa hyvin sitä ajattelua, joka on yhteistä pohjoismaisille maksuttoman korkeakoulutuksen ja voimakkaan tasa-arvoideologian maille.

Korkeakoululain mukaan legitiimit valintaperusteet ovat:

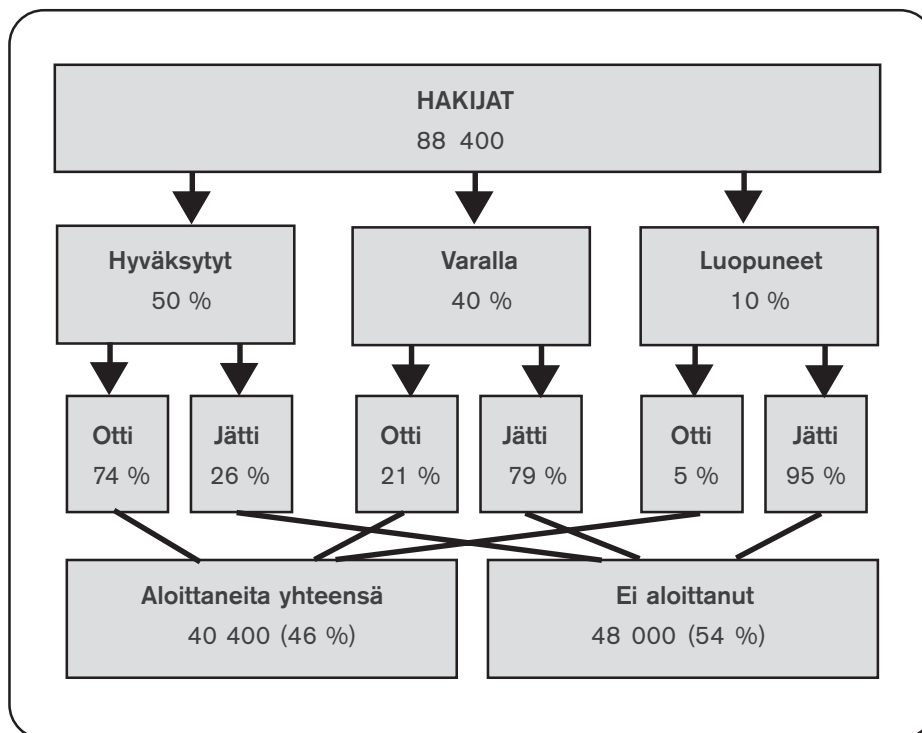
- 1) lukiotodistus
- 2) kansallinen valintakoe (*högskoleprovet*)
- 3) erityiset kokeet
 - koskee lähinnä taidealoja
- 4) aikaisempi koulutus
- 5) työkokemus
- 6) muut erityiset syyt (vammainen ym.)
- 7) ns. vaihtoehtoinen valinta (*alternativt urval*)
 - enintään 10 % paikoista räätälöity valinta, joka kohdistuu niihin nuoriin, joilla ei ole korkeakoulupaikkaa tai kokemusta

Valintajärjestelmä toimii muutoin hyvin samaan tapaan kuin Irlannissa. Hakijat järjestetään saamiensa pisteiden mukaan ja valitaan siihen koulutukseen, johon pisteet riittävät. Valtaosa hakijoista valitaan joko lukiotodistuksen tai kansallisen kokeen ja/tai työkokemuksen perusteella. Ruotsissa hakija voi esittää hakulomakkeessa enintään 12 koulutuspreferenssiään, ja lisäksi hän voi siis hakea paikallisissa hauissa. Yksi tärkeä ero Irlantiin verrattuna on, että yliopistot itse maksavat hakuorganisaation kulut. Vuonna 2002 VHS käsitteli lähes 150 000 hakemusta. Kustannukset olivat noin 32 € hakijaa kohti. Ne jyvitetään palveluja tilaaville korkeakouluille hakija- ja kurssiosuuksiensa mukaisesti (VHS).

Perusongelma on Ruotsissa sama kuin muuallakin. Osa koulutuksista on erittäin suosit-

tuja ja kysyttyjä, osa taas kärsii hakijapulasta. Ensikertaa hakukisoissa olleista hakijoista noin puolet saa koulutuspaikan. Kaikki eivät kuitenkaan ota paikkaa vastaan. Syyt ovat pitkälti samoja kuin Irlannin kohdalla.

Ruotsissa tehtiin 1990 luvun alussa hakuseuranta. Oheisesta kuviosta nähdään, että alun perin hyväksytyistä neljännes *tackade nej*. Varasijoille jääneistä puolestaan valtaosa ei ottanut jäännöspaikkaa vastaan. Yhteishaussa luopuneista sen sijaan muutama (5 %) otti myöhemmin jonkin muun koulutuspaikan. Alun perin hyväksytyjen ja opintonsa tosiasiaassa aloittaneiden saldo jää lopulta vain hieman negatiiviseksi (50 / 46).

Kuvio 5. Ensi kertaa hakeneitten päätyminen korkeakoulutukseen vuonna 1993

(Lähde: Ahola & Nurmi 1998, 19)

Summa summarum

Edellä esitetystä alustavasta analyysistä voi päätellä ainakin sen, että kaikissa valintajärjestelmissä on omat ongelmansa. *"Jakten på den perfekta systemet"* jatkuu, kuten Brandell ja Kim (2000, 14) Ruotsin opiskelijavalintojen kriittisessä analyysissään toteavat. Koska ongelmat ovat todella mutkikkaita, pyrkivät järjestelmät pikemminkin säilymään ennallaan kuin muuttumaan. Tästä on hyvä esimerkki Irlannin *Points Commissionin* ympärillä käyty keskustelu. Siellä niin valtiovalta kuin monet koulutusyksikötkin pitävät tiukasti kiinni näkemyksestä, että koulutodistus on paras valintainstrumentti. Yhtä tiukasti meillä pidetään kiinni täysin päinvastaisesta näkemyksestä.

Ruotsissa taas keskustellaan valintakokeiden lisäämisestä. Samalla ainakin jotkut yliopistot tutkailevat mahdollisuutta luopua VHS:n palveluiden käytöstä. Tässä suhteessa selvitysmies ei voi olla muistelematta 1990-luvun alun vertailevaa ammattikorkeakoulututkimusta, kun mainittuja opinahjoja meillä suunniteltiin. Englannin ja Australian kokemuksiin viitaten kyseltiin, tullaanko meilläkin myöhemmin sulauttamaan sektorit yhteen. Eli olemmeko me nyt rakentamassa pitkälle integroitua yhteisvalintajärjestelmää vain huomataksemme, että muualla siitä ollaankin ehkä luopumassa?

6 Uusien ylioppilaiden määrittelyn ongelma

Hallitusohjelmaankin kirjatun uusien ylioppilaitten kiintiöiden takia tämä asia on noussut monella tavalla opiskelijavalintojen uudistamisen keskiöön. Se on nähty yhtenä keskeisenä keinona päästä asetettuun tavoitteeseen, joka on uusien ylioppilaitten nopea koulutukseen sijoittuminen. Asian ongelmallisuutta kuvastaa kuitenkin hyvin se, että on kova tarve päästä valtakunnan tason yhteisymmärrykseen sekä uusien ylioppilaitten määrittelystä että heidän "suosimismallistaan". Tästä syystä myös selvitysmies on katsonut tarpeelliseksi omistaa asialle aivan oman lukunsa.

Uusien ylioppilaiden kohteluun opiskelijavalinnoissa näyttää olevan löytymässä sen tyyppinen konsensus, että lisäpisteitä voidaan antaa. Kiintiöt puolestaan eivät ole saaneet juuri minkään tahon hyväksyntää. Esimerkiksi Helsingin yliopiston työryhmän muistiossa lähtökohdaksi on otettu, että tiedekunnat voivat harkintansa mukaan myöntää lisäpisteitä hakuvouden keväällä ja edellisenä syksynä kirjoittaneille. Samalla kuitenkin tiedekuntia kehoitetaan huolehtimaan siitä, että lisäpisteet eivät olennaisesti heikennä hakijoitten yhdenvertaisuutta (HY 2003). Kuten jo edellä todettiin, on tämän tapainen formulointi varsin problemaattinen. Lisäpisteiden oikeudenmukaisuutta perustellaan lähinnä niin, että ne katsotaan kompensatioksi, koska uusilla ylioppilailta on vähemmän aikaa valmistautua pääsykokeisiin. Opetusministeriön luonnoksessa yliopistolain muuttamiseksi on puolestaan lähdetty siitä, että hakijat voitaisiin jakaa erilaisiin ryhmiin ja että tasa-arvokysymykset koskisivat vain samaan ryhmään kuuluvien keskinäistä kohtelua.

Lisäpisteajattelun lähtökohtana on myös se, että varsin kohtuullisella lisäpisteiden antamisella saataisiin uusien ylioppilaitten osuutta helposti nostettua. Näin on ollut esimerkiksi lisäpisteitä jo soveltaneiden lääketieteen yksiköiden kohdalla. Voidaan kuitenkin ajatella myös monia sellaisia aloja, joilla sekä uusien ylioppilaiden osuus hakijoista on vähäinen että heidän sisäänpääsymahdollisuutensa suhteessa vanhempiin ikäluokkiin ovat olennaisesti heikommat. Oheisesta taulukosta 5 voidaan mainita esimerkiksi yhteiskunta- ja kasvatustieteet. Niillä vuoden 2003 hakijoista vain viidennes oli saman kevään ylioppilaita ja heistä vielä hakijaosuutakin harvempi onnistui pääsemään sisään. Riippuu tietysti hyvin paljon hakijoitten pisteskaalasta, miten lisäpisteet missäkin vaikuttaisivat. Ongelmaa voi katsoa myös hieman toisesta, teoreettisemmasta näkökulmasta. Asiaa on kuvattu esimerkinomaisesti kuviossa 6.

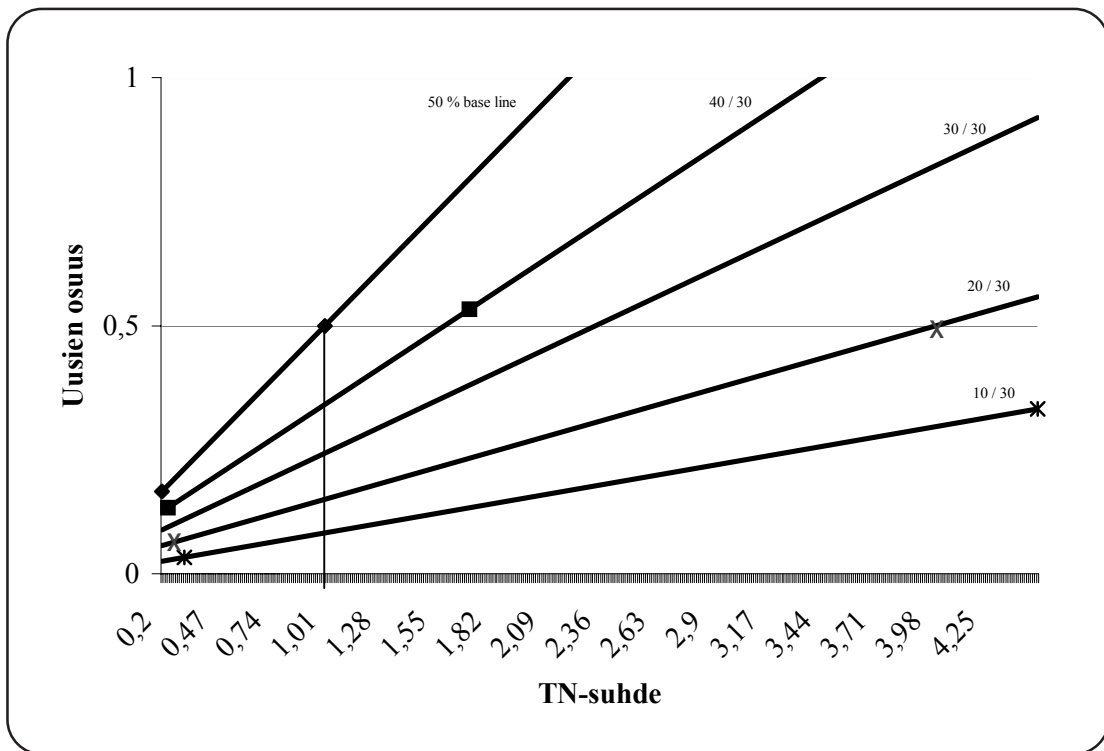
Taulukko 5. Uusien¹ ylioppilaitten osuus hakijoista, heidän sisäänpääsyosuutensa sekä koulutuspaikkojen suhteelliset määrät koulutusaloittain vuonna 2003

	Uusien osuus hakijoista	Hyväksytyjen osuus uusista	Hyväk- syttyjä yhteensä
Luonnontieteellinen	39,9	50,0	38,0
Liikuntatieteellinen	33,3	3,6	14,5
Humanistinen	31,9	22,6	22,3
Lääketieteellinen	31,4	21,6	18,4
Eläinlääketieteellinen	30,2	6,1	12,0
Maatalous-metsätieteellinen	28,8	30,8	30,5
Psykologia	28,4	3,3	7,8
Oikeustieteellinen	27,9	14,3	19,0
Kauppätieteellinen	27,8	23,6	27,6
Teologinen	25,0	32,4	32,6
Farmasia	24,9	38,6	27,7
Hammaslääketieteellinen	23,9	30,6	30,5
Yhteiskuntatieteellinen	22,6	14,2	19,5
Kasvatustieteellinen	21,5	5,8	12,8
Terveystieteet	15,2	13,7	26,2
Kuvataideala	12,2	1,6	4,6
Teknillistieteellinen	3,9	52,1	36,9
Taideteollinen	3,6	1,6	11,4
Musiikkiala	0,9	40,0	15,8
Teatteri- ja tanssiala	0,9	0,0	4,6

¹Uudet ovat tässä taulukossa kevään 2003 ylioppilaita
(Lähde: HAREK)

Jos hakijoista puolet on uusia ylioppilaita (kuviossa 50 % base line), ei ongelmaa ole, mikäli heillä on yhtä suuri mahdollisuus tulla valituiksi kuin muillakin. Tällöin siis uusien ylioppilaiden osuus valituista riippuu vain tästä todennäköisyydestä eikä esim. lainkaan siitä, kuinka paljon alalla on koulutuspaikkoja tarjolla. Jos koulutuspaikkoja on tarjolla runsaasti, pitää uusien ja vanhojen ylioppilashakijoitten suhteen olla riittävän edullinen, että uusia saadaan yli-päättään tarpeeksi valituksi. Kysymys on siinä mielessä teoreettinen, että meillä hyväksytyjen osuus nousee yli puolen vain kovin harvassa hakukohteessa. Jos koulutuspaikkoja olisi vaikkapa 70 prosentille hakeneista, pitäisi uusien hakijaylioppilaiden osuuden olla vähintään 35 prosenttia, jotta tavoite puolet hyväksytyistä toteutuisi. Tällaisessa tilanteessa pitäisi valita kaikki uudet hakijat ja vanhoista loput. Asiaa on ehkä kuitenkin syytä pohtia, sillä edessä voi esimerkiksi ikäluokkien pienenemisen myötä olla tilanne, jossa joihinkin koulutuksiin ei enää hakijoita riitä.

Silloin kun koulutuspaikkoja on niukalti, pitää uusien ylioppilaiden sisäänpääsytodennäköisyyden suhteessa vanhoihin (TN-suhde) olla tietenkin sitä suurempi, mitä pienempi on heidän osuutensa hakijoissa. Kuviossa on tarkasteltu kuvitteellista tilannetta, jossa paikkoja on 30 prosentille hakijoista. Jos uusien osuus on esimerkiksi 30 prosenttia (30/30 viiva), tulisi systeemin suosia uusia noin 2,3-kertaisesti. Jos uusien osuus olisi 20 prosenttia (20/30 viiva), nousee valikointisuhde jo noin neljään. Jos vain joka kymmenes hakija olisi uusi ylioppilas (10/30 viiva), ei heitä enää riitä tavoitteen täyttämiseksi. Vaikka kaikki päästettäisiin sisään, olisi uusien osuus valituista vain kolmannes.

Kuvio 6. Uusien ylioppilaiden osuus valituista sisäänpääsytodennäköisyyksien suhteen ja uusien hakijaosuuden mukaan.

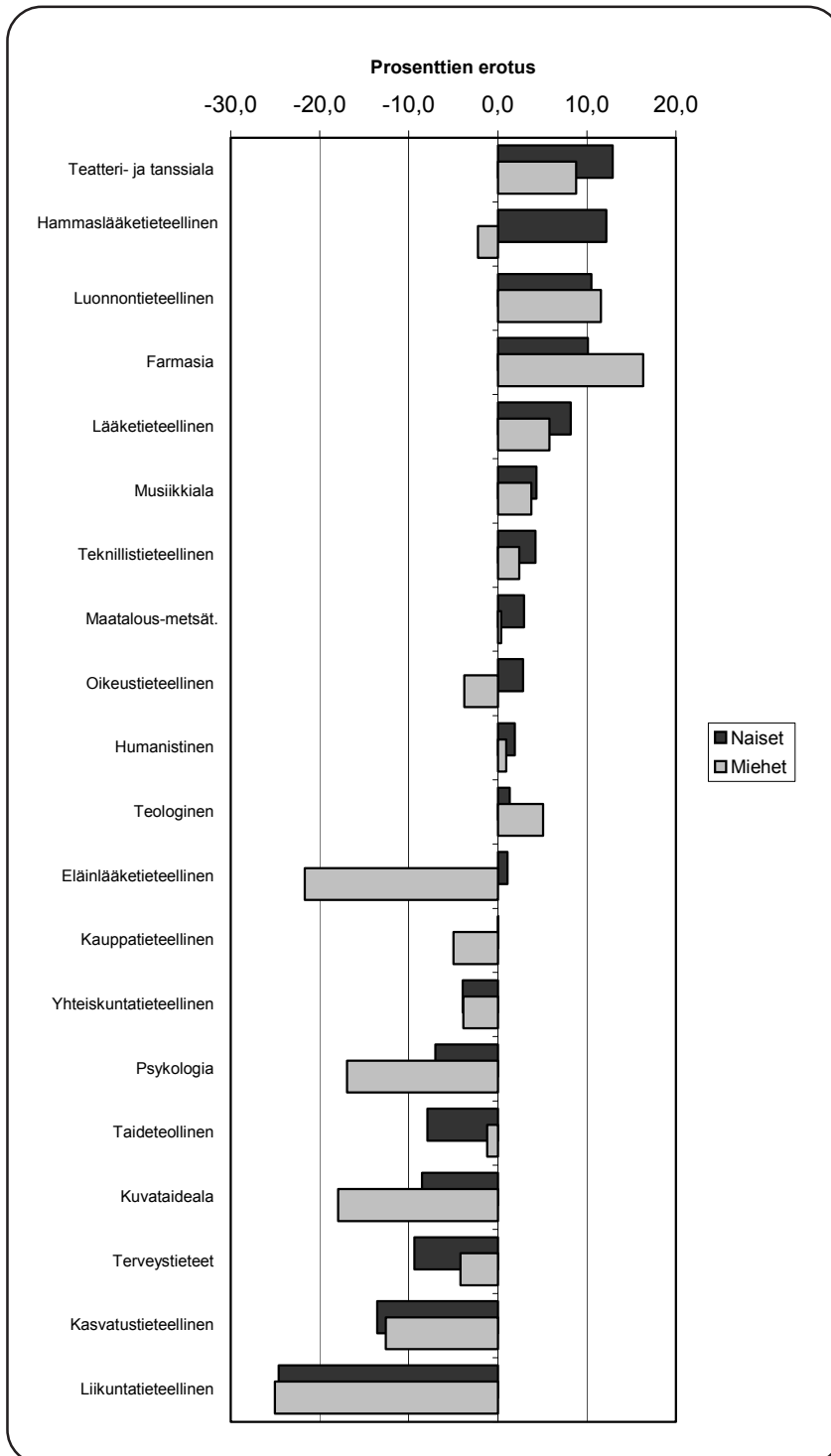
Uusien ylioppilaitten suosimisessa lisäpistein tai muin vastaavin keinoin tulisikin lähteä varovasti ja kokeillen liikkeelle. Selvitysmiehen kanta on, että valintayksiköt voisivat alakohtaisesti päättää ensinnäkin sen, mikä on heidän mielestään sopiva uusien ja vanhojen ylioppilaiden suhde. Sitä ei ole mielekästä säätää valtakunnallisesti millekään mielivaltaiselle tasolle. Ainoa järkevä lähtökohta on se, että valituissa tulisi olla uusia ylioppilaita suurin piirtein samassa suhteessa kuin heitä on hakijajoukossakin. Tällöin valintajärjestelmä kohtelee uusia ja vanhoja ainakin tässä katsannossa tasapuolisesti. Tämän jälkeen voidaan miettiä, tulisiko uusia vielä jotenkin enemmän suosia, jos ajatus muutoin sopii alan rekrytointipolitiikkaan. Keinovalikoi-man tulisikin kohdistua niihin tekijöihin, joilla saataisiin lisättyä uusien ylioppilaiden mahdollisuuksia ja intoa hakeutua koulutukseen.

Joillakin koulutusaloilla uusien ylioppilaiden on tosiaankin vaikeampi päästä sisään kuin vanhojen. Tällaisia näyttäisivät olevan esimerkiksi liikuntatiede, psykologia, eläinlääketiede sekä kasvatustiede (kuvio 7). Näillä aloilla tulee mietittäväksi, miten paljon asiaan vaikuttaa se, että uudet ylioppilaat eivät ehdi valmistautua pääsykokeisiin ja mistä muista syistä voisi olla kyse.

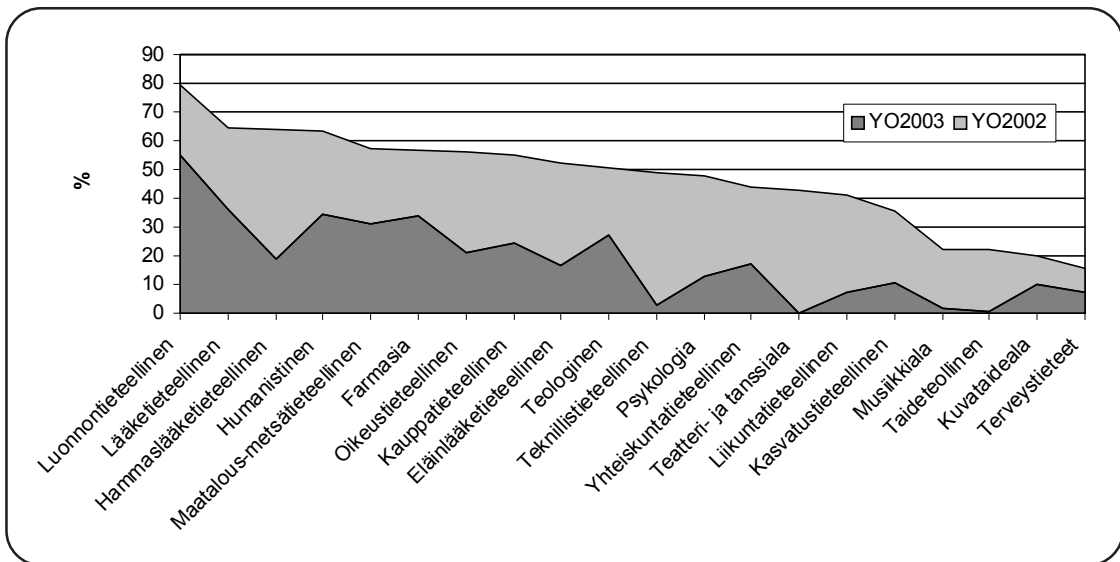
Kuvioissa 8 ja 9 on vielä esitetty uusien ylioppilaitten osuus hyväksytyistä aloittain. Naisten kohdalla johtopäätös on, että mitään suurta ongelmaa ei itse asiassa ole. Ainoastaan taidealat ja terveystieteet ovat selvästi hitaan sijoittumisen aloja, mikä johtuu niiden erityispiirteistä. Taidealathan on joka tapauksessa jo alun perin vapautettu asetetusta 50 prosentin tavoitteesta. Miesten koulutukseen sijoittumisessa sen sijaan on enemmän ongelmia. Vain muutamilla koulutusaloilla he yltyvät 50 prosentin tavoitteeseen. Miehillä osasyynä on tietysti varusmiespalvelu, mutta voidaan myös kysyä, suosivatko nykyiset pääsykoemallit enemmän tyttöjä kuin poikia?

Uusien ylioppilaitten suosimiseen lisäpistein liittyy monia ongelmia, joita olisi syytä pohdita sekä etukäteen että seuraamalla nykyistä tarkemmin valintajärjestelmän muuttumisen vaikutuksia nuorten koulutukseen hakeutumiseen. Voidaan esimerkiksi ajatella, että erilaiset li-

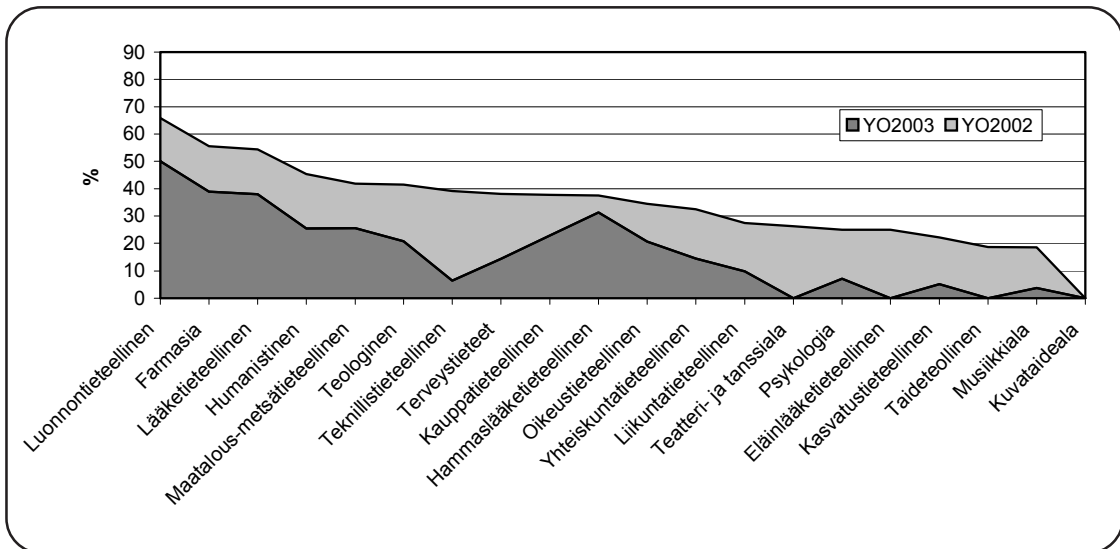
säpisteratkaisut alkavat ohjata tiettyjen nuorten koulutukseen hakeutumista. Jos koulutuspreferenssit ovat jäsentymättömiä ja hakeutumista ohjaavat esimerkiksi spekulatiot omista sisäänpääsymahdollisuuksista, saattavat lisäpisteet suunnata hakeutumaan sinne, mistä niitä parhaiten näyttäisi saavan. Tästäkin syystä lisäpisteiden antamiseen ei tulisi suhtautua mekanistisesti ja vain laskea, kuinka monta pistettä uusille ylioppilaille tulisi antaa, jotta ministeriön asettama 50 prosentin raja saavutettaisiin. Tässä suhteessa selvitysmies asettuu samalle kannalle Jyväskylän yliopiston kollegansa professori Sajavaaran kanssa, joka esittää, että asiassa edettäisiin varovasti ja asteittain.

Kuvio 7. Uusien ylioppilaiden (2003 ja 2002) hakija- ja hyväksymisosuuksien erotukset eri aloilla (Lähde: HAREK)

Kuvio 8. Vuoden 2003 ja 2002 ylioppilaiden osuudet hyväksytyistä koulutusaloittain, naiset
(Lähde: HAREK)

Kuvio 9. Vuoden 2003 ja 2002 ylioppilaiden osuudet hyväksytyistä koulutusaloittain, miehet
(Lähde: HAREK)

7 Selvitysmiehen ehdotukset

Osa ehdotuksista on vielä tässä vaiheessa alustavia. Lisäksi valintojen järjestämiseen liittyy monia yksityiskohtia, joita ei ole tähän väliraporttiin ehditty selvittää. Ehdotuksen lähtökohta on esitetty yhteishakujärjestelmä. Se on pääinstrumentti tavoitteessa tehostaa koulutukseen pääsyä. Monet muut yksityiskohdat toimivat tai ovat määriteltävissä pitkälti sen ehdoilla.

7.1 Tuleva valintajärjestelmä

Selvitysmies esittää, että HAREK:in yhteyteen rakennetaan valtakunnallinen yliopistokoulutukset kattava yhteishakuorganisaatio, jonka oleellisena osana on sähköinen hakeminen. Yhdellä hakulomakkeella tulee olla mahdollisuus hakea useampia koulutuspaikkoja hakijan ilmaisemien preferenssien mukaisesti.

Tämän hankkeen yhteydessä luodaan yksinkertainen, selkeä ja hakijaystävällinen hakuopas selvittäen samalla kaikki olemassa olevat koordinaatiotarpeet esimerkiksi valintakokeiden ajoituksia ajatellen. Tähän liittyy myös kohdassa 7.3 esitetyt hankkeet valintayhteistyön laajentamiseksi.

Yhteishakuhankkeen ohessa selvitetään erikseen se, miten kaksivaiheiseen tutkintojärjestelmään siirtyminen voisi edesauttaa opiskelijavalintojen yksinkertaistamisessa sekä mahdollisuudet myöhemmin yhdistää ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen haut yhdeksi kandidaattitason koulutuksen kattavaksi yhteisvalintajärjestelmäksi.

7.2 Uusien ylioppilaiden ja muiden ensimmäistä koulutuspaikkaansa hakevien aseman parantaminen

Uusille ylioppilaille ei pidä varata omaa kiintiötään, ja lisäpisteiden antamisessakin tulisi edetä varovasti sekä seurata tämänkaltaisten uudistusten vaikutusta koulutukseen hakeutumiseen ja pääsyyn.

Tarve uusien ylioppilaitten erilaiseen kohteluun sisäänpääsyn suhteen vaihtelee suuresti koulutusaloittain ja hakukohteittain, joten asia tulisi myös päättää alan ja valintayksikön tarpeista lähtien eikä antaa tässä suhteessa valtakunnallisia määräyksiä.

Mikäli uusien ylioppilaitten lisäpisteisiin koetaan olevan tarvetta, tulisi uusiksi katsoa samana keväänä kirjoittaneiden lisäksi edellisen vuoden ylioppilaat, jotta väli vuoden pitäjää tai muista syistä haun vasta myöhemmin aloittamaan päässeitä ei tarpeettomasti rankaistaisi.

Niillä aloilla, joilla hakemuksensa voi jättää myös syksyllä ylioppilastutkintonsa loppuun suorittava, myös hänet on katsottava uudeksi ylioppilaaksi.

Jos koulutuksen viivästynyt aloittaminen johtuu varusmiespalveluksesta, otetaan tämä huomioon lisäpisteoikeutta laskettaessa.

Uusien ylioppilaiden asemaa voidaan parantaa myös lisäämällä heidän mahdollisuuksiaan ja halukkuuttaan hakeutua koulutukseen ylioppilaaksitulovuonna. Keinoja ovat kodassa 7.1 esitetty yhteishakumalli, lukioiden opinto-ohjauksen tehostaminen ja koulutustiedotuksen selkeyttäminen ja parantaminen sekä kohdassa 7.3 kuvattu valintojen yksinkertaistaminen ja keventäminen.

Lisäksi jonkin korkeakoulututkinnon jo suorittaneet hakijat ohjataan täydennyskoulutukseen sekä erillisiin maisteriohjelmiin.

Jo jonkin koulutuspaikan aiemmin saaneitten uudelleen hakemista voidaan vähentää, mikäli nuorille saataisiin annettua nykyistä oikeampi ja realistisempi kuva yliopisto-opiskelun luonteesta sekä eri alojen sisällöstä. Opiskelupaikan vaihtamista voi tulevaisuudessa vähentää myös hyvin suunniteltu ja toteutettu kandidaattivaiheen koulutus. Tämän lisäksi tulee harvita sitä, voidaanko vaihtamista rajoittaa vain tiettyjen hyväksytyjen syiden perusteella tapahtuvaksi.

Niillä koulutusaloilla, joilla on luontaisesti paljon aikuishakijoita, tulisi määritellä sisäänoton jakautuminen yhtäältä aikuishakijoihin ja toisaalta nuorempiin ylioppilaihin. Opetusministeriön asettaman 50 % tavoitteen suhteen tarkastellaan tällöin vain jälkimmäistä ryhmää.

7.3 Valintojen keventäminen ja valintayhteistyön lisääminen

Selvitysmies esittää, että koulutusyksiköissä jatketaan valintojen kehittämistä ja keventämistä KKA:n arviointiraportin suuntaviivojen mukaisesti. Esimerkiksi luettavan kirjallisuuden määrää vähennetään, ja siitä voidaan myös luopua kokonaan sellaisilla aloilla, joilla voidaan kehittää toimivia vaihtoehtoisia koemuotoja. Selvitysmies ottaa tähän asiaan tarkemmin kantaa, kunhan yliopistojen omat valintastrategiat ovat valmiit.

Ylioppilastutkinnon painoarvoa valinnoissa lisätään niillä koulutusaloilla, joilla se on mielekästä ja joilla kokemus osoittaa, että hyvä koulumenestys ennustaa opinnoissa pärjäämistä. Lisäksi on syytä pyrkiä koko valintakuvion ajoituksessa sellaiseen ratkaisuun, jossa samana vuonna kirjoitettavien reaaliaineiden määrä voisi olla nykyistä suurempi. Myös ajoitusasiaan otetaan tarkemmin kantaa lopullisessa selvityksessä.

Opetusministeriö käynnistää yhteishakujärjestelmän suunnittelun yhteydessä koulutusala-kohtaisia hankkeita, joilla tuetaan valintayhteistyön lisäämistä.

7.4 Valintojen arviointi

Selvitysmies ei yhdy KKA:n arviointiryhmän esitykseen ottaa opiskelijavalintojen laatu yhdeksi tulosrahoituksen kriteeriksi. Koko ajatus ja ehdotetut mittarit ovat kyseenalaisia. Opiskelijavalinta pystyy vain hyvin rajoitetusti palvelemaan sellaisia tavoitteita, joita ehdotettuun arviointiin liitetään.

7.5 Ajoituskysymykset

Ehdotetun yhteishakujärjestelmän rakentaminen on suhteellisen mittava hanke, joten sen suunnittelun tulisi käynnistyä välittömästi, jotta perusratkaisut olivat tiedossa, kun kaksivaiheinen tutkintojärjestelmä otetaan käyttöön syksyllä 2005. Lopulliset ratkaisut tehdään, kun saadaan jonkinlainen käsitys kaksivaiheisen tutkintojärjestelmän luonteesta ja toiminnasta. Tavoitteena voisi olla, että ehdotetun kaltainen yhteishakujärjestelmä olisi toiminnassa kevään 2007 haussa.

Lähteet

VHS: <http://www.vhs.se>

CAO: <http://www.cao.ie>

IBG: <http://www.ib-groep.nl>

Ahola, S. 2002: Suliko ylioppilassuma? Spektri 1/2002.

Ahola, S. 1995. Eliitin yliopistosta massojen korkeakoulutukseen. Korkeakoulutuksen muuttuva asema yhteiskunnallisen valikoinnin järjestelmänä. Turun yliopisto. Koulutussosiologian tutkimuskeskus. Raportti 30.

Ahola, S. & Kokko, A. 2000. Takuulla tavoitteeseen. Kasautuuko hyväosaisuus valmennuskursseilla? Yliopistotieto 28, 1, 55-58

Ahola, S. & Nurmi, J. 1998. Koulutusväylät, työmarkkinat ja valikoituminen. Opetusministeriö. Koulutus- ja tiedepolitiikan osaston julkaisusarja 54. Helsinki.

Ahola, S. & Nurmi, J. 1995. Kilpahaku korkeakoulutukseen. Turun yliopisto. Koulutussosiologian tutkimuskeskus. Raportti 31.

Boezeroy, P. 2003 Higher Education in the Netherlands. Country Report. CHEPS Higher Education Monitor. (http://www.utwente.nl/cheps/higher_education_monitor/country_reports/index.html)

Brandell, L. & Kim, L. 2000. Privilegium eller rättighet. ESO-rapport. Ds 2002:24. Stockholm.

Commission on the Points System. 1999. Final Report and Recommendations. Dublin.

Coolahan, J. (ed.) 1979. University Entrance Requirements and Their Effect on Second Level Curricula. Dublin: IFUT.

Education at Glance 2002. OECD, Paris.

Garam, I. & Ahola, S. (2001) Suuntana tulevaisuus. Tutkimus varsinaissuomalaisten abiturienttien koulutustavoista, -suunnitelmista sekä niiden taustalla olevista käsityksistä. Länsi-Suomen lääninhallituksen julkaisuja 15/2001.

Hakoniemi, J. 1995. Valmistuuko kuuden laudaturin ylioppilas myös yliopistosta erinomaisin arvosanoin? Turun yliopiston historian laitoksen julkaisuja 33. Turku.

Halonen, M. 1994. Opinto-oikeus, liikkuvuus, koulutuspaikkojen käyttö ja ympärivuotinen opiskelu.

- Opetusministeriö. Koulutus- ja tiedepolitiikan linjan julkaisusarja 19. Helsinki.
- HY 2003. Opiskelijavalintojen uudistaminen Helsingin yliopistossa tulossopimuskaudella 2004–2006. Opiskelijavalintojen uudistamistoimikunnan muistio 30.9.2003.
- Jussila, M. 1996. Korkeakoulujen opiskelijavalinnat. Kehittämisen haasteita ja mahdollisuuksia. Opetusministeriö. Koulutus- ja tiedepolitiikan linjan julkaisusarja 34. Helsinki.
- Kerr, C. 1982. *The Uses of the University*. Cambridge: Harvard University Press.
- Kim, L. 1998. Val och urval till högre utbildning. *Uppsala Studies in Education* 76. Uppsala.
- Kivinen, O., Hedman, J. & Mäkelä, K. 2003. Tavoitteena täystyöllisyys - suomalainen työvoima riittää Suomen tarpeisiin. *Yhteiskuntapolitiikka* 68, 4, 369-378.
- Klemola, H. 1989. Vertailututkimus soveltuvuusarvion ja perinteisen valintakokeen kautta tulleiden opiskelijoiden opintomenestyksestä ja opiskelukokemuksista Tampereen teknillisessä korkeakoulussa. Tampereen teknillinen korkeakoulu. Opintotoimisto. Tampere.
- Kokko, A. 2000. Miten tulevaisuuden ekonomit valikoidaan? Opetusministeriö. Koulutus- ja tiedepolitiikan osaston julkaisusarja 76. Helsinki.
- Kom 1986:8. Korkeakoulujen opiskelijavalintatoimikunnan mietintö. Helsinki.
- Kotilainen, S. & Ruoho, I. 2003. Viestinnän alan valintakoe ja koulutuksen vaikuttavuus. Tampereen yliopiston opintotoimisto. Tutkimuksia ja selvityksiä 44. Tampere.
(<http://www.uta.fi/ajankohtaista/yliopistouutiset/0903/0109.html>)
- Lampinen, O. 2001. Katosiko nuorisoasteen ja ammattikorkeakoulun yhteys? *Spektri* 3/2001.
- Lindblom-Yläne, S., Lonka, K. & Maury, S. 1992. Miten aineistokokeessa menestyminen ennustaa alkuvaiheen opintomenestystä. Helsingin yliopisto. Opintoasiain julkaisuja 4. Helsinki.
- OPM 1988. Ylioppilassumatyöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmien muistioita 11/1988. Helsinki.
- Sajavaara, K. 2003. Jyväskylän yliopiston opiskelijavalintojen selvitysmiehen raportti. 15.10. 2003. Jyväskylän yliopisto (moniste).
- Sajavaara, K., & Hakkarainen, K. & Henttonen, A. & Niinistö, K. & Pakkanen, T. & Piilonen A.-R. & Moitus, S. 2002. Yliopistojen opiskelijavalintojen arviointi. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 17:2002. Helsinki.
- Silvennoinen, M., Laakso, L. & Turunen, J. 1991. Liikuntatieteellisen tiedekunnan valintakoetutkimus. Jyväskylän yliopisto. Liikuntakasvatuksen laitos A 20. Jyväskylä.
- SOU 1995. Behörighet och urval. Förslag till nya regel för antagning till universitet och högskolor. SOU 1995:71. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Tilastokeskus 1997. Koulutukseen hakeutuminen ja pääsy 1996. Koulutus 1997:5. Tilastokeskus. Helsinki.
- Tilastokeskus 2002. Oppilaitostilastot 2002. Koulutus 2002:8. Tilastokeskus. Helsinki.
(Lisäksi Tilastokeskuksen julkaisemattomia tietoja.)
- Työllisyystyöryhmän loppuraportti. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 2003:5.

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä -sarjassa vuonna 2003 ilmestyneet

- 1 Kansalliskirjastotyöryhmä 2002
- 2 Yhteistyössä yhteishakuun
- 3 Evaluation of Sports and Exercise Medicine and Biology Research in Finland
- 4 Lasten ja nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisy koulutuksen alalla
- 5 Tieteen ja teknologian tutkimuksen institutionaalisten perusrakenteiden vahvistaminen
- 6 Psykoterapiakoulutustyöryhmän muistio
- 7 Opetusministeriön maahanmuuttopoliittiset linjaukset
- 8 Ammattikorkeakoulujen tietotuotanto ja tuloksellisuusrahoitus
- 9 Opettajatarvetyöryhmä
- 10 Selvitys ylioppilastutkinnon toisen kotimaisen kielen kokeen soveltuvuudesta
valtionhallinnon kielitutkinnon korvaavaksi kielikokeeksi
- 11 Biotekniikan tutkimuksen julkisen rahoituksen kansainvälisen arvioinnin
jatkoimenpiteet ja suositusten toimeenpano
- 13 Selvitys teattereiden valtionosuusjärjestelmän toimivuudesta
- 14 Joukkoviestinnän arkistointiprojektin muistio
- 15 Maailmanperintö Suomessa
- 16 Selvitys yliopistojen harjoittelukoulujen taloudesta ja
harjoittelukoulujen toiminnan kustannuksista
- 17* Selvitystoimeksianto aikuisopiskelun maksuista, aikuisopiskelun aikaisesta
toimeentulosta ja koulutuksen verotuksesta
- 18 Sisätilojen suojele
- 19 TAISTO II-seurantatyöryhmän muistio
- 20 Tietoyhteiskunnan rakenteet oppilaitoksissa
- 21 Förslag till lag om Svenska Finlands Folkting.
Ehdotus laiksi Svenska Finlands Folkting -nimisestä järjestöstä
- 22 Kulttuuri tietoyhteiskunnassa. Strategia ja toimintaohjelma
- 23 Tehtävien delegointi- ja alueellistamismahdollisuudet sekä
ydintoiminnan kehittäminen opetusministeriössä
- 24 Liikunnan kansainvälinen strategia 2003–2005
- 25 Selvitys aikuisopiskelun taloudellisten edellytysten parantamisesta
- 26 Ammattikorkeakoulujen yhteishaku-uudistus
- 27 Korkeakoulujen opintoaikojen lyhentämisen toimenpideohjelma
- 28 Opintotukea ja opiskelijoiden opintososiaalista asemaa koskeva toimenpideohjelma

* Ei painettu, vain verkossa

Julkaisut sähköisinä osoitteessa www.minedu.fi/julkaisut

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

ISBN 952-442-677-3 (PDF)

ISSN 1458-8102

Helsinki 2003